فێركرنا كوردى ب تیپێن لاتینى

ڕێكێش ئامێدى

فێرکرنا

کوردی ب تیپێن لاتینی

ڕێکێش ئامێدی

چاپا دوییێ

ناڤێ پرتووکێ: فێرکرنا کوردی ب تیپێن لاتینی

دانانا: رێکێش ئامێدی (زکي محمد سعد الله)

نەخشێ بەرگی: بیار جمیل محمد امین

تیپ لێدان: رێکێش ئامێدی

چاپکرن : چاپخانا

سال: 2005 ز

چاپ: پەرتوکخانا ئەحمەدی خانی / سوران Tel: 300115

تیراژ: 2000 دانه

گۆتنەکا فـــەر

ل هولەندا دەما ئەز ژ دانانا پرتووکا خو ب دوماهی هاتیم من قەستا کوردستانێ کر ژبو چاپ کرنێ و ئەز گەهشتمە باژێرێ دهوکێ و من پەیوەندی دگەل هەڤالەکی کر و پسیارا من ئەو بو کیژ چاپخانا باشە ژ بو چاپکرنا پرتووکا من، وی بەرێ من دا چاپخانا ....! ، پشتی من دان و ستاندن دگەل خودانێ چاپخانێ کرین، مە بریار دا کو ئەو چاپ بکەن و مەرجێ من ئەو بو کو ئەو گەلەك هشیاربن ژ هەلەیا چونکو ئەڤ پرتووکە یا فێرکرنێ یە و من سەیدایەکێ زمانێ کوردی کرە چاڤدێر دا رێزمان و رێنڤیسێ ب دورستی راگریت ژ بو چاپێ.

ئێڤاریا وێ رۆژا کو دا دەکەڤیتن ئەز چومە چاپخانێ و من پارێت وان دانێ و دیسا من پارە دانە وی سەیدا ژی ئەوێ چاڤدێری دکر. وان گوتی سوبەهی سپێدێ وەرن وەرگرن و پشتی من 1000 پرتوك وەرگرتین ب چەند دەمژمێرەکا ئەز زڤریمە ڤە هولەندا و هەلبەت ئەو پرتووك هاتە بەلاڤ کرن لسەر پرتووکخانێت دهوکێ و پشتی ئەز گەهشتیمە هولەندا هو سەحدکەمێ کو ئەو پرتووك یا تژی هەلەیێت چاپێ یە، هەما ئێکسەر دلێ من ژێ سار بوم و پشتی دەمەکی ئەز زڤریمەڤە دهوکێ من دیت گەلەك ژ وان پرتووکا هاتبونە فروتن و ژدەستێ من دەرکەفت ئێدی ئەز نەشیام چ بکەم.

براستی دلێ من گەلەك ژ خودانێ وێ چاپخانێ ما، چونكی وی پارێت خو ب دلێ خو وەرگرتن، لێ من ئەو پرتووك ب دلێ خو نەوەرگرت و سەد موخابن هەتا رۆژا ئەڤرۆ چ یاسا ل كوردستانێ نینن ڤان رەنگە پێكهاتنا ل ناڤبەرا خودانێن پرتووكا و خودانێن چاپخانا ب پارێزن و مافێ كەسێ بەرزە نەبیتن.پشتی ئەڤ تشتە ب سەرێ من هاتی، من كرە دلێ خو كو ئەز جارەكا دی ڤێ پرتوكێ چاپ بكەم و برەنگەكێ دورست بگەهینمە بەر دەستێ خاندەڤانا.

من دەست دایێ، ئەو هەلەیی راست ڤەكرنەڤە و دیسا هندەك نڤیسینێت دی من كرنە دگەل،كو فێرخازێت مە دپێتڤی نە.

هاڤینا سالا 2004 من سەرەدانەك برە پاژێرێ دیانا (سوران) و ئەز بومە مێهڤان لنك هێژا (حكیم تێلی) خودانێ پەرتوكخانە و پەرگەها ئەحمەدێ خانی ل بازێرێ دیانا (سوران)، پشتی سوحبەت چویە سەر بەرهەمێت من، وی دلخوشیا خو دیاركر كو ئەو ڤێ پرتوكێ بدەتە چاپكرن ڤە ب رەنگەكێ باش و ژێهاتی.

ئەز هیڤیدارم ڤێ جارێ ئەڤ چاپە یا ب دلێ خاندەڤانا بیتن و سوپاس بو خودانێ پرتووكخانا ئەحمەدێ خانی ل بازێرێ دیانا و هەر بژیتن ئەو كەسێ خزمەتا زمان و تورێ كوردی بكەتن.

یا ئەز دزانم لسەر هەمی کێم و کاسیا را ئەو پرتـووك بـاش هاتـه فـرۆتن و هندەك ماموستا ئەو بکار دئینا وەکو بابەت (مادە) ل ڤەکرنا خولێت زمانێ کوردی.

ژ 1000 هزار دانا، نوکه چەند کەتەکێت ماین ل هندەك پرتووکخانا. هیڤیا من ئەو ڤێ جارێ چ هەلەیێت چاپێ (خەلەتی) نه کەڤنه تێدا قەمی فێرخازێت مه سوود و مفای ژێ وەرگرن چونکی بەهرا هەرە پێتر ئەڤ پرتووکه دهێته بکار ئانین ژبو وان خولێت دهێنه ڤەکرن ژبو فێربونا نڤیسینا زمانێ کوردی ب تیپێن لاتینی.

ئەو کەسێت ب دورستی ب کارێ خو رادبن گەلەك دکێمن لێ ئەز ب چاڤەکێ رێزگرتنێ سەحدکەمه وان کەسا و ئەز دبێژم خودێ دگەل وان کەسا بیتن یێ کارێ راست و دورست دکەن و لڤێرە پارچەکا هوزانەکا هوزانڤانێ بناڤ و دەنگ ئەحمەدێ نالبەند هاتە بیرا من:

رێکا راستا سـەرفرازە | نەکو رێکا خار و ڤیـچ
بندەڤا باش یا ببهایـە | نه کەتا کو بنیڤی پیـچ
ئەو کەسێ گیزا دکریتن | ژێ دگریتن کەتا ڤیچ

بەراهـــی

خوزی من دیتی بەری مرنا خۆ کو مە کوردا ژی سنووریت هەر چار پارچێت کوردستانێ راکرین و کرینە سنوور دگەل مللەتێت دەور و بەرا، خوزی ژ میرێ مرادارا مە دیتی هەمی پارچێت دی یێت کوردستانێ سەربەستی و تەناهی و ئازادی کەتیە تێدا وەکو کوردستانا ئیراقێ، وی دەمی هەما دا زمان ئوتوماتیکی پێش کەڤیتن و دا تیپێت لاتینی بنە تیپێت فەرمی ل سەرانسەری کوردستانا مەزن، هەلبەت بێی ئازادی و سەرخەبوونا مللەتا چ زمان سەربەست نەبووینە کو زمانێ کوردی ژی سەربەست ببیتن. ئازادی و سەربەستی کلیلا پێشڤەچونا هەمی بارێت ژیانێ یە.

ئەڤە سەدەها سالە مللەتێ مە بهزارەها شـەهید دان سـەخمەراتی سەرخەبوونێ.

کوشتی و بریندار، سۆتن و مال وێرانکرن، رەڤین و کۆچبەری، کیمیا و رۆکێت، تۆپ و فرۆکە، رۆندك و گرین، هەمی ژی کەفتنە دویف ئێك لێ مە هەر زمـــــانێ خۆ ژبیر نەکر و بەلکو بەرەڤاژیا ڤێ ئێکێ ژی دسەر هەمی بار و دوخارا ژی خەمخۆرێت پەیڤا کـوردی هەر بەر دەوام لێڤەنەبووینە ژ خزمەتا زمانێ دایکێ یێ شرین، وەیە پێشمەرگە یێت

هاتیە کوشتن و بریندارکرن، دریکا کوردەواریێ دا، لێ گەلەك شـــەیدایێن پەیڤا کوردی ژی دیسا لسەر دەستێ سیخوریت رژیمێت کەڤنە پەرێس نەخوشییت دیتین. بەلکو گەلەك ییت دزیندانا ڤە رزین و هاتینە سێدارەدان ل هەمی پارچێت کوردستانا داگیرکری، لێ دیسا پیدڤی یە ئەم ژبیر نەکەین کو هندەك نفیسەڤان و رەوشـــەنبیر هەبوون و ییت دماین ببوونە سویخر و کرێ گرتییت دوژمنا و مە هنگی دگوتی دێ بەلکو رۆژەك بهیتن مللـەت تۆلا ژێ ڤەکەتن لێ سـەد حەیف و مخابن ئەو رۆژی ژی ل کوردستانا باشوور هات لێ جارا مەزنا گوتی (ئەم ییێ ب چاڤێت زل بەرێ خۆ ددەینە برینێت کول) ئـەو مرۆڤ وەکو (سپەهکا گەنمی نا کەڤنە بن بەرێت چ ئاشا)، ئەو کەس ییت بووینە بویاغچی هەمی دەما قۆدیکا وان یا بــویاغێ یا دگەل رۆژێ چ رەنگ خاست وی رەنگی دخۆ ددەن.

ئەڤە ســەدەها سالە دەرامەت و ناف مالیا مە دهێتە تالان کرن و دگەل هندێ ژی ب درێژیا وان ســـالا، دیسا زمان و تۆرە و فلکلۆر و ستران و ئاواز و داوەت و رەوشت و تیتالێت مە ژی دژمنا دزین و تـالانکرن و ییێ لسەر ناڤێ خۆ تاپۆکرن، ژبەر ڤێ ئێکێ پیدڤی یە ئەم هەمی، هەر ئێك ل دویف پێچێبوونا خۆ بزاڤ و پێکولێ بکەتن دا کـوردەواریێ بپارێزین، ئەرکێ مەزن دکەڤیتە سەر ملێت رێڤەبەر و بەرپرســـــا ییت هەمی پارتێت کوردی کو رێکێ خۆش کەن بۆ رەوشەنبیر و خەمخۆرێت کـوردەواریێ برێکا تێلەفزیۆن، رادیۆ، ڤیدیۆ، ئنترنێتێ ،

رۆژنامە و گۆڤارا ب تایبەت برێکا کەنالێت سەتەلایتیێ دا بۆ خەلکیێ مە و خەلکیێ بیانی بەرچاف کەین و دۆست و دژمن بزانن کو ئەم ژی مللەتەکیێ رەسەن و خودان دیرۆکەکا کەڤنین.

ئەز ماموستا ییێ زمانیێ عەرەبی بووم ل خاندنگەهێت سەرەتاییێ من و شاگردێت کورد گەلەك ئەزیەت ددیت هەتا من ئەو فێری خاندن و نڤیسینا تیپێن زمانیێ عەرەبی دکرن ئەو ژی ژبەر دو ئەگەرا بۆ:

ه هندەك ژ تیپێن عەرەبی د زمانیێ کوردی دا نینن وەکو: ث – ذ– ظ – ط.

ه تیپێن عەرەبی ب گەلەك رەنگا دهێنە نڤیسین بۆ نمونە (ب ، ـبـ ، ـب ، بـ) نە وەکو تیپێن لاتینی نە بتنیێ برەنگەکی دهێنە نڤیسین یانکو شاگردە نەچاردبو هەر پیتەکیێ ب چار رەنگا بنڤیسیتن.

خواندەڤانێ خوشتڤی...

هەر وەکو یا دیار و ئەشکەرا هەتا نۆکە مە کوردا چ زمانێت ئێك گرتی نینن ژبەر هندێ ژی مە چ رێنڤیسێت دورست نینن و رێزمانا کوردی ژی هێشتا گەلەك یا بێ سەر و بەرە.

هزر و بیرێت زانایێت مە ژی گەلەك جارا دویری ئێکن دەرباری زمانێ کوردی نەخا سمە دەرباری هژمارا تیپێت کوردی و من ب فەر زانی ئەز بو هەوە یێت خوشتڤی ڤی تشتی بەرچاڤ بکەم:

1- میر جەلادەت بەدرخان 31 تیپ دانابنە بو زمانێ کوردی.

2- جەمال نەبەز کرینە 35 تیپ

3- عزیز ئاکرەیی کرینە 32 تیپ

4- گیو موکریانی کرینە 38 تیپ

5- سیامەند ابراهیم کرینە 33 تیپ

6- ئوسمان سەبری کرینە 33 تیپ

دیسا سەر ڤێ چەندێ بۆ هەوە سەرهاتیەکا خۆ ببێژم: سالا 1983 دەمێ ئەز ژخواندنگەها سەرەتایی بریمە خواندنگەها ناڤنجی یا شێلادزێ کو وانێت زمانێ کوردی بێژم، چونکی من زمانێ کوردی کێم خواندبوو و دەمێ ئەز شاگردە (گەلەك جارا سەیداێت مە وانا زمانێ

کوردی دکرنه سەدەقە و دیاری بو هندەك وانێت دی) ئانکو ئەز نە دەرچوویێ چ زانکۆیا مە و من بخو ژ حەژێکرنا خۆ بۆ کوردەواریێ خۆ فێری زمانێ دایکێ کربوو، من هەر جار باش دخواند بەری کو بچمە ژوور بو وانە گۆتنێ،

رۆژەکێ دەمێ ئەز ل دهۆکێ من ژ سـەیدایێ (حجی جعفر) داخواز کر کو بۆ من دو رستا شروڤەکەت (اعراب) وی دەست هاڤێتێ چێدکرن دوی دەراڤی دا سـەیدایێ وارکێس ژ ویڤە هات و ب سەر سوحبەتێ هەلبوو و پشتی بەرێ خۆ دایە وان هەردو رستا، هزرێت وان هەردو سـەیدایێت زمانێ کوردی وەکو ئێك نەبوون ب هەمیڤە و پشتی گێنگەشەکا نەرم، دەرکەفت کو هەر ئێکی ژوان ل زانکۆیێ ل بەر دەستێ ئێك سەیدا نەخواندیە و هزرێت وان سەیدا ژی وەکو ئێك نەبووینە دەرباری وی بابەتێ رێزمانێ.

هەلبەت هەتا رۆژا ئەڤرۆ ژی هێشتا زمانێ کوردی نەکەفتیە سەر چ رێکێت دورست یانکو مە چ زمانێت ئێکگرتی نینن و ئەوژی بو هندێ دزڤریتن کو هێشتا پارتێت مە نەگەهشتینە وی ئاستێ بەرپسیاریێ و ئەڤەژی دیسا دبیتە ئاستەنکەگا گەلەك مەزن وەناکەتن زمانێ مە پێش بکەڤیتن، بو نموونە نڤیسینێن کوردێت دیاربەکر و وانێ خاندەڤانێن دهوکێ باش تێناگەهن و دیسا ژی بەروڤاژی ئەو ژی باش د نڤیسینێن دمە ناگەهن، ئو شێوێ مە هەردوکا ژی بادینی (کرمانجی) یە. ڤێجا پا کانێ

ئەو رۆژ کو مە زمانەکێ ئێکگرتی هەبیتن شێوێت کوردی هەمیا بکەتە ئێك وەکو هەمو گەلێت دی بێت پێشکەفتی ل جیهانێ مە ژی رێنڤیسەکا ئێك گرتی هەبیتن.

هزرا خو بکەن هێشتنا ئەو رۆژ چەند یا دویرە کو خەلکێ دهوکێ، سلێمانییێ، مهابادێ، ئامەدێ، مهاباد و قامشلی ب دورستی دگەل ئێك رونە خار و د هەڤدو و دو بگەهن، ژبەر ڤێ ئێکێ گەلەك یا پێتڤیە ئەم هەمی گەلەك خو ب وەستینین سەخمەراتی پەیداکرنا زمانەکێ هەڤپشك و زەلال هەمی کورد مفای ژێ وەرگرن ئەز دبینم بێی پیتا لاتینی ئەڤ زمانێ ئێکگرتی ئەگەر پەیدا ژی بو دێ یێ کێم و لاواز بیتن.

هەلبەت کێم و کاسی دێ دڤێ پرتووکا بچویك دا هەبن، هیڤیدارم هەلەیێت مە پشت گوهێ خۆڤە نە هاڤێن و چــاڤا لێ نە نقینن، ئەز داخوازێ ژ هــــــەوە بێت هێژا دکەم کو هنگ هەمی کێم و کاسیا بەرچافکەن کو ئــــەو ژی دێ بیتە ئەگەرێ پێشکەفتنا مە هەمیا دزمانێ کوردی دا و ســوپاس.

پەیڤـــەك

ژئەگەرا پارچەكرنا كوردستانێ ب وی رەنگێ وەسا نە یێ مروڤایەتی ژلایێ دوژمنێت ئـازادی و سەرخەبونا مللەتان ڤە (بەریتانیا، فرەنسا و ئەمریكا) كاروانێ مللەتێ كـــورد گەلەك لپاشڤە هێلا ژهەمی لایان ڤە، بگرە ژلایێ ئابۆری ، رامیاری، جڤاكی و رەوشەنبیری و..هتد.

ئێك ژ ئارمانجێت دژمنا ئەوە كو نـەهێلن چاڤێت مللەتێ مە ب خواندن و نڤیسینێ روهن ببن، چونكی ئەو باش دزانن خواندن تشتەكێ گەلەك گرنگە ژبۆ ئازادی و پێشكەفتنا هەر مللەتەكی نەخاسمە ئەگەر خواندن و نڤیسین ب زمانێ ماكێ بیتن.

ئەز دبینم حكومەتا مە گەلەك پیتەی ددەتە خاندنێ ژ لایێ بەرهەڤكرنا خاندنگەهـ و ماموستا و كەل و پەلێت خاندنێ لێ دسەر هندێ را هێشتا رێژا نەخاندەڤانا گەلەك یا بلندە و هەر كەسەكێ خاندنێ پێلیتن یێ ب دلێ خویە و چ لایەن نینن دژی ڤی تشتی رابن و ئەڤە دبیتە ئەگەرا پاشڤەمانا مە و پێتڤیە جهێت پەیوەندیدار پێتر خەمێ ژ ڤێ مەسەلێ بخون.

•

نەخشەل وێ رۆژێ تیپێن لاتینی ببنە تیپێن فەرمی ل كوردستانێ و ئەو تیپ دێ پێتر مە پێش ئێخن و مە نێزیكی ملەتێت پێشكەفتی كەن. هەلبەت ئەو رۆژ هەر دێ هێتن چ دویر یان نێزیك، ڤێجا بلا ئەم هەر نوكە خو بەرهەڤ و ئامادەكەین بو وێ رۆژا پیرۆز و ژێهاتی و یا فەرە ئەم هەمی باش فێری نڤیسینا زمانێ كوردی ببین ب ڤان تیپان.

زمان تێگەهشتنە و تێگەهشتن زمانە

هەتا نۆکە هندەك ژکوردێت رۆسیای و هندەك ژی ژکوردێت کوردستانا باشوور یێت شیاین ب زمانێ کوردی بخوینن و بنڤیسن، لێ ئەڤە سەدێ (21) بیست و ئێکێ ژی هات و هێشتا کوردێت کوردستانا باکور (کوردستانا ترکیا) و کوردێت ئیرانێ و کوردێت سوریێ چێنابن ب زمانێ خویێ رەسەن بخوینن، ترك و فارس و عەرەب ڤێ داخوازێ دادنن گونەهباریەکا مەزن و کارەکێ تروریستی، مخابن هەمی وەلاتێت مەزن ژی پشتەڤانیا وان دکەن ژبۆ ڤێ چەندێ سەخمەراتی بهێزکرنا پەیوەندییێت خۆ یێت ئابۆری دگەل وان.

چونکی بەهرا هەرە پتر ژخواندنا کوردا ل هەمی وەلاتان ب زمانێت بیانی یە لەوما تا نۆکە زمانێ کوردی هوسا یێ پاشڤە مایە، لێ دسەر هەمیێ را ئەز شەهنازیێ بمللەتێ کورد دبەم کو شیای هەتا نۆکە هۆسا ژی زمانێ خو ژ بەرزەبونێ بپارێزیتن.

چ مللەتێ کو هندی کوردا ستەمکاری و زورداری دیتبا، دا زمانێ وان بەرزە بیت.

هەلبەت جهێ داخێ یە ل دلێ هەر کوردەکێ دلسوزدا، کو بارا پتر ژ گەلێ مە هێشتا نزانن بزمانێ خۆ بنڤیسن و بخوینن ئەڤە ژی کێماسیەکا

مەزنە و دەردەکێ گرانە ئو پەیداکرنا دەرمانی بۆ ڤی دەردی ئەرکە لسەر ملێت هەمی رەوشەنبیر و زمانزانێت کورد یێت دلسۆز کو خەبات و بزاڤەکا دلسۆزانە بکەن سەخمەراتی فێرکرنا مللەتێ خۆ.

ئەرێ ئەگەر سەرێ هندە سالانە (ترك و فارس و عەرەبا) هێلابا مە ب سەربەستی بزمانێ خو خواندبا ما دا نوکە هێشتا ئەم ل ژێر دەستێ وان بین...؟ ئەز دبێژم نە!! چونکی دژمنێت مە باش دزانن چ دەمێ بەهرا پتر ژمللەتێ مە بوونە خواندەڤان و رەوشەنبیر، نەخا سمە بزمانێ خو یێ دایکێ، وی دەمی ئەم دێ ژبن دەستێت وان دەرکەڤین و ئێدی ئەو نەشێن مە بکەنە جاش و خولام و نوکەرێت خۆ، کو هەر وەکو نۆکە ئەو مە بساناهی دکەنێ ئو دیسا ئەو نەشێن بیرێت گازێ و کانێت زێرێ مە بدزن ئو مە بهێلنە برسی و شینا نانی، کیمیا و رۆکێتا پێ بکرن و قۆتبریا مە بیننەڤە.

رێکێش ئامێدی

دیـــــــاری

بۆ گیانێ زانایێ کـورد (جەلادەت بەدرخان بەگ)ێ.

بۆ هەر کەسەکێ خۆ ب ئەلف و بێ یـا کـوردی ڤـە سـەخمەراتی خزمەتا مللەتێ کورد وەستاندی.

بۆ هـەر کەسەکێ دڤێتن ب تیپێـت دورسـت فێـری نڤیـسینا زمـانێ کـوردی ببیتن.

بۆ هەمی کـورد پەروەرێت دەربـەدەر و دویـری وەلات قـەمی ئـەو و زارۆکێت وان زمانێ ماکێ ژبیرنەکەن.

بـۆ وان کەسـا یێـت خوینـا خـو رشـتی سـەخمەراتی مانـا کـورد و کوردسـتانێ.

ئەز ڤێ پرتووکێ دکەمە دیاری.

رێـکێـش

2005

زمـــــان چ يـــه؟

زمـانزان د پێناسينا زمانى دا دبێژن:

هەر زمانەكى ژ زمانێت مرۆڤى ل سەر بير و باوەرەكێ نينن، لێ بەلێ دگەلێر و جودانە.

هندى زمانزانێت كوردن بير و باوەرێت وان ب ڤى رەنگێ ل خوارێنە:

1- مامۆستا تەوفيق وەهبى دبێژيت:

زمان نيشادانا بيرێت مەيە. زمان تشتەكە دهێتە گۆتن و دهێتە نڤيسين ژى.

2- پروفيسور قەناتێ كوردو ب ڤى جۆرەيێ دەربارى زمانى دپەيڤيت:

بێ زمـان جڤاتگەهـ يا مرۆڤ نكارە بژى. ب ئاريكارى يا زمانى هاڤلى يا مروڤان ب هەڤرا هەيە. ب ئاريكارى يا زمانى مرۆڤ هەڤدوو فام دكن. ئەڤ گرێدان و هەڤ بەندى يا مرۆڤان دژينێ دا و دخەباتێ دا ب ئاريكارى يا زمانى دچيتە سەر. تو مللـــــەت، تو خەلك ئو چو ئۆبە يێد مرۆڤان بێ زمان نابن. بێ مرۆڤاتى نكارن بژين و ب زمانــــى مللەت كولتورا خو پێشدا دبت. سايا زمـــــانى هەر مللەت دگەهتە پايەيێد كولتورايێ يێت

پێشین ب هاریکاری یا زمانی هەمی مللەت ســــەربەست دبن، دبتە خودانێ کولتورێ خویێ خومالی.

هەر وەسا ژی دکارە ب زمانێ خوە کتێبێد دەرسداریێ، سپەهینی سیاسەتی، زانیاریی و دیروکی بنڤیسیت و چاپ بکەت... هتد.

3- نەمر جەلادەت بەدرخان دبێژیت:

زمانێ کورمانجی زمانێ مللەتێ کورمانجە. کورمانـج پێ دئاخڤن، دنڤیسن ئو ب گوتنێن دن هش و بیر و باوەرێن خو پێ ئەشکەرە دکن.

4- جەگەرخوین:

بێ گومانە کو زمان دئاڤادانێ و هەبوون سەرخوەبونا مللەتەکی دا ژ چار دیواری مەزن و بنگەهی یە. زمانزانێ جیهان هــەمو وەکە مە باوەر دکن د بێژن: کو زمان دڤێ مەیدانێ دا ژ هەڤالێ خوە نە کێمترە.

5- رەشیدێ کورد:

زمان ل سەر هن ئاوا و رێزانان ئاڤایە، رێیا ڤان رێزانان پێش مە دکەڤە لەورا ژێرا رێزان و پەییڤ و نڤیساندنا دروست ژی تێ گۆتن.

6- د. ك. بەدرخان و س. شڤان دبێژن:

زمان گرێدایێ سستەما ئێکۆنۆمیکی نینە ئو سەردا ژی ئەو وەك دەزگەهەکا چێبونا ســەری ژی نایێ رازیبوون.

ئەڤە بوون بیر و باوەرێت هندە زمانزانێت کورد دەربارێ زمانی، بەلێ بیر و باوەرێت زمانزانێت بیانی ژی ب ڤی رەنگی نە:

1- زمانزانێ ناڤدارێ عەرەب (ابن الجني) یێ کو سالا (329)ی مشەختی ژی ب ڤی جۆرەیی زمـان پێناس کریە گۆتی یە:

زمان پێکهاتی یە ژ دەنگان، ئانکو رامان ژ زمانی دەنگن. هـــەر مللەتەك ب رێکا دەنگان یان دەرئینانا دەنگان یانژی زارکرنا وان ئـــــارمانج، دارخاز و ئاواتێت خۆ پێ دبەتە ســەر یانی پێك دئینیت.

2- زمانزانێ ب ناڤ و دەنگ ئەدوارد ساپر (Edward Sapir)

ئاخفتن کارەکێ مـرۆڤاتی یە نە کارەکێ زکماکی یە کو مرۆڤ ب خو د زکماکدا بزانیت، لێ ب فێربونێ دزانیت، فێربوون ژی کارەکێ جڤاکی یە بێی جڤاك ناهێتە دەست.

3- جون کارول (John Carrol) دبێژیت:

زمـان ئـەو سیستەما تێکەلۆك یا کو د دەنگێت جڤاتێ دا د بەلاڤن، ئو ل دوی چوونا وان دەنگانـە یێت کـو ددەنـە کاری، یــان ژی دانەکـاری یا وان دبیت دنـاڤ ئۆبەکا مرۆڤان دا.

ئـەو دەنگێت کو دانە کاری یا وان بلایێ گشکی ڤە چ تشت یان ژی رویدان د وارگەهێ مـروڤاتییێ یێ بێتە رێزکرن.

ئەلف و بیّ یا کــوردی

هزار سلاڤ ل گۆڕیّ (میر جـەلادەت بەدرخان بەگ)یّ بن کو وی بەریّ بنیاتی ژبۆ نڤیسینا زمانیّ کوردی ب تیپیّن لاتینی دانایە. ئەڤ ناڤدارە ژبلی زمانیّ کــوردی، یێ دڤان زمانادا ژی مەلەڤان بوو (ئنگلیزی، فرەنسی، ئەلمانی، ترکی، فارسی، عەرەبی و یونانی)، لــەوما ئــەو ئەلف و بیّ یا وی دانی دهنگاما شـــەریّ ئێکیّ یێ جیهانی دا RÊZMANA ELF Û BÊYA KURDÎ ئو سالا 1932 هاتیە چاپکرن بو شەنگستە ژبو ڕێنڤیسا ڤان گۆڤارێت کــوردی ل وی سەردەمی:

(هــــاوار Hawar –ستێر Stêr –ڕۆژانوو Rojanû–ڕۆناهی Ronahî) و هەتا ڕۆژا ئیرۆ ژی نڤیسینا کـوردی لسەر دچیتن.

دەمیّ مرۆڤ دبێژیتن زمـان.. دوو تشت دهێنە بیرا مرۆڤی ،ئاخفتن و نڤیسین، دیسا نڤیسین ژی بیرا مە ل تیپا (ئەلف و بیّ یا) دئینیتە ڤە هەر وەسا ئەڤ پسیارە دهێنە بیرامە:

- ئەلف و بیّ یا کـوردی ژ چ ؟ ئان ژ چەند تیپان پێکهاتیە.؟
- کیّ؟ ئەڤ ئەلف و بێیە دانایە و کەنگی.؟
- چەند ئەلف و بیّ یێن کـوردی هەنە.

" ئەرێ كـوردا لسەر دەمێن كەڤنێت دیرۆكێ دا ب چ ئەلف و بێ یا نڤیسیە..؟.. و هتد.

بەرێ بەرسڤا ڤان پسیارا بدەین، تشتەكێ دیار و ئەشكەرایە كو نڤیسینا كــــوردی ب كیماتی ب چار ئەلف و بێ یا هاتیە:

1- ئەلف و بێ یا كـوردی ب تیپێن عەرەبی.

2- ئەلف و بێ یا كـوردی ب تیپێن لاتینیی.

3- ئەلف و بێ یا كـوردی ب تیپێن كریلی (روسی).

4- ئەلف و بێ یا كـوردی ب تیپێن ئەرمەنی.

ژبلی ڤان ژی، ئەلف و بێ یا زمانێ كوردی ب تیپێن (ئارامی و عبری) ژی هاتیە نڤیسین.

چونكی دژمنا كـوردستان یا پارچە پارچە كری لەوما ئەلف و بێ یا مەژی یا بۆیە گەلەك پارچە.

وەسا دیارە كو ئەلف و بێ یا كوردی ب تیپێن عەرەبی ژمێژ وەرە ژلایێ كوردا ڤە هاتیە ب كارئینان، خو ژدەمێ بەلاڤ بوون و بەرفرەهكرنا موسلمانەتیێ ل كـوردستانێ ئو دگەل هندێ فـەرهــەنگ و تورێ عەرەبی ژی ب ئاوایەكێ ئوتوماتیكی بـــەلاڤ و بەر فرەهـ بوویە ئو ب رەنگەكێ فەرمان رەوایی (زۆری) و ژهینگێ وەرە مللەتێ كورد دەست ب ئەلف و

بیٚ یا عەرەبی کریە، هەر وەسان ئەڤە ژی خو دگەهیتە دەما رابوونا چەند ناڤێن کلاسیکی یێت زمان و تورەڤانیا کـوردی:

- بابە تاهرێ ئەکبەتانی (هەمەدانی) کو دسەد سالا (10) دەهێ دا ژیایە.
- مەلا ئەحمەدێ باتەیی کو دسەد سالا (14) چاردێ دا ژیایە.
- مەلایێ جزیری کو دسەد سالا (15) پانزدێ دا ژیایە .

مرۆڤ دشێتن ببێژیتن کو ژوی دەمی نڤیسینا کوردی ب تیپێن عەرەبی پەیدا بوویە، لەوا بەری ئولێ موسلمانەتییێ کـوردا مسووگەر ب تیپێن عەرەبی نە نڤیسیە چونکی هنگی چ ئەگەر نەبووینە کو کورد ب عەرەبی بنڤیسن، ئو بەرهەمێن ڤان هوزانڤانێت ژۆری نیشان و بەلگەنە بو ڤێ ئێکێ.

لێ دڤی واریدا تشـتەکێ گرنگە کو ئەم ببێژین (ئەم نزانین هەتا نۆکە کانێ ئەلف و بێ یا کـوردی ب تیپێن عەرەبی لسەر دەسـتێ کێ هاتیە دانان چونکی چ بەلگە ددەستێ مەدا نینن کو ڤێ چەندێ راگەهینیت و پشت راست کەتن، دیـــسا یا خویا و روهنە کو ئەڤ ئەلف و بێ یە یاکو نۆکە پێ دهێتە نڤیسین نە وەکی وێ ئەلف و بێ یە یا کو بەرهەمێن بابە تاهـرێ هەمـەدانی و مـەلایێ جزیری و ئەحمەدێ خانی و.. پێ هاتینە نڤیسین، لێ گەلەك گوهرین یێت کەفتینێ).

ئەلف و بیٚ یا کوردی یا بەری ئۆلا موسلمانەتییٚ یان یا بەری بۆنا (عیسا)ی _سلاڤیت خودێ لسەر بن_ هەیا رۆژا ئەڤرو نەیا دیار و بەلی یە، لیٚ بەلیٚ کورد ژی وەکو گەل و ملەتیٚن ئیرانییٚن مینا (ئەفغان و بەلووج و فارسان) بساناهی دشیٚن خودان دەرکەڤن ل ئەلف و بیٚ ییٚ و زمانیٚ ئاڤستاییٚ (600 شەش سەد سالا بەری بۆنا عیسا پیٚغەمبەری).

لڤیریٚ ئەز دیٚ بو خاندەڤانیٚت خوشتڤی نموونەکیٚ ژ کوردی یا ئیرو و زمانیٚ ئاڤستایی بەرچاڤ کەم سەخمەراتی بەراورد کرنیٚ:

Nivîseka avestayî

Ji zimanê avesta çend nimûneyên gotinan li beramberê kurdiya nû - bi her sê zaravayan û tevlî farisî:

Kurdî li bakur (kurmancî)	Kurdî li bakura rojavê (dimilî)	Kurdî li başûr (lorî / sorî)	Farisî (yê nuh)	Avesta
Beraz	xoz	beraz	xûk	varaza
Berf/befr	vor	berf	berf	vofra
Bîr	bîr	bîr, çal	çah	vîfra
Bîst	vîst	bîst	bîst	vîsant
Ba	va	ba	bad	vaya
Baran	varan	baran	baran	va
Gav	gam	gaw	gam	gama
Guh	goş	gu	guş	goaşa
Çav	çim	çaw	çeşm	çeşman
Mazin	pîl / gird	gewre	buzurg	mazant
Mîh	mêşna / mer	mer	gufsend	maêşa
Tihnî, tihnbûn	teyşan	têhnbûn	teşnegî	tarşna
Rewşen rohnî	roşn	roşna	revşen	roaxşna
Behr	behr	behr	behr	bexra
Dil	zer	dil	dil	zer
Rê, reh	rayir	rêga	rah	raîtya
Şehr,şar,bajar	şaristan	şar	şehr	xîşatra

Kurdî (li bakur) (kurmancî)	Kurdî (li bakura rojava) (dimilî)	Kurdî (li başûr) (lorî / sorî)	Farisî (yê nuh)
Bazdan	vazdayiş	bezîn	revîden
Barîn	varayiş	barîn	baranameden
Gur	verg	gurg	gurg
Gotin	vatiş	wûtin	gulten
Nav	name	naw	nam
Xav	xag	xam	xam
Hev	piya	hem	hem
Nîv	nîm / nême	nîm	nîm
Zîv	sîm / sêm	zîw	niqre
Zivistan	zimistan	zimistan	zimistan
Zava	zama	zawa	damad
Sivik	sivik	siwik	subek
Ava	awa	awa	abad
Şev	şew	şew	şeb
Nivîsin	nûştiş	nûsîn	nûşten
suffix -van	- wan	- wan	- ban
Pasevan	- wan	pasewan	pasban
Av	aw	aw	ab
Lêv	lew	lêw	leb

[illegible]

ܝܛ

[illegible]

ܟ

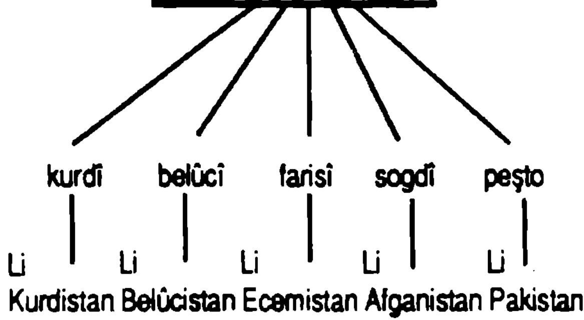
[illegible]

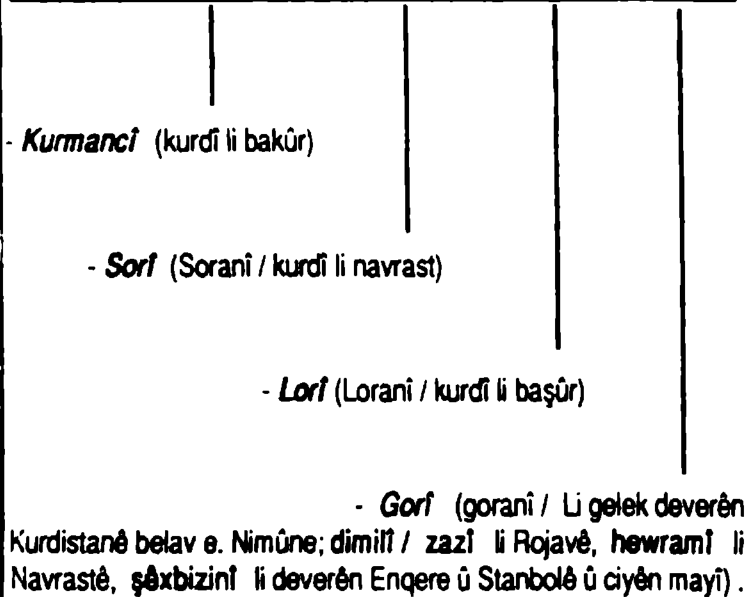
ܟܐ

[illegible]

ܟܒ

[illegible]

Şaxên zimanê îranî
kurdî
belûcî
farisî
sogdî
peşto
Li Kurdistan
Li Belûcistan
Li Ecemistan
Li Afganistan
Li Pakistan

Şaxên zarava (diyalekt) û devokên kurdî bi tevayî
- Kurmancî (kurdî li bakûr)
- Sorî (Soranî / kurdî li navrast)
- Lorî (Loranî / kurdî li başûr)
- Gorî (goranî / Li gelek deverên Kurdistanê belav e. Nimûne; dimilî / zazî li Rojavê, hewramî li Navrastê, şêxbizinî li deverên Enqere û Stanbolê û ciyên mayî).

Nivîsareka folklorî, strana "Emîne-Emîne" bi tîpên îbrî - kurdî

Hem: û zimanên cîhanî du beş in:

1 - *Zimanên Analîktîkî* : çini

2 - *Zimanên sîntektîkî* : a / zimanê Flektîf

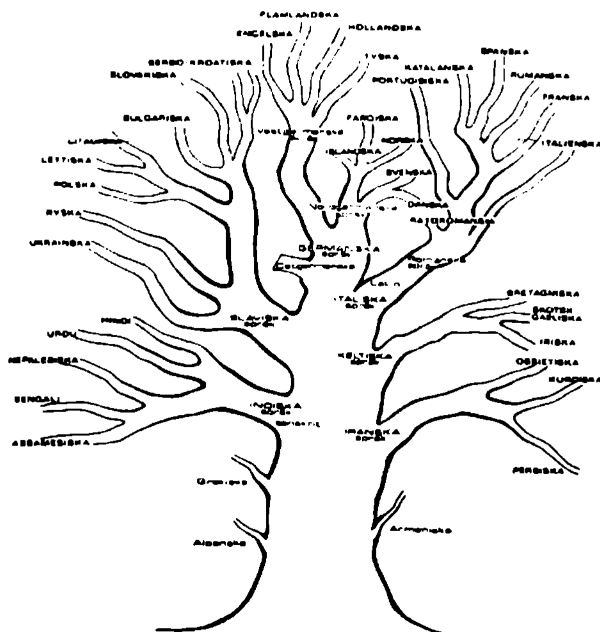
(tewanbar, dikare bitewe) : *yûnanî*

b / zimanê Aglutînîk

(bihevdûdayî): *fînî*, *macarî*, *tirkî* û hwd

c / zimanê Polîsîntetîk

(dirêj û dijwar): *aztekî*

Şaxên zimanê hind - ewrûpî

Alphabets.

Hebrew	Moabite	Aramaic papyri	Palmyrene inscriptions	Nabataean inscriptions	Parthian inscriptions	Persian inscriptions	Psalter	Book Pahlavi	Transliteration
א	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	ʼ
ב	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	b
ג	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	g
ד	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	d
ה	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	-h
ו	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	w
ז	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	z
ח	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	h, ḥ
ט	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	ṭ
י	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	y (j)
כ, ך	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	k
ל	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	l
מ, ם	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	m
נ, ן	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	n
ס	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	s
ע	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	ʿ
פ, ף	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	p
צ, ץ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	c, ṣ
ק	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	q
ר	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	r
ש	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	š
ת	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	t

The alphabet of the Avesta, and of Pazand:

1. Vowels:

2. Consonants:

Çend alfabeyên li bajarvaniyên (medeniyetên) Rohilata Navîn; ibrî, meşa, aramî, palmîra, nebatî-nivîştên li ser kevir, parsî, nivîştên kevirî-farsî, tîpên tewratê, pehlewî .. û avesta li gel latîniya nûjen

ئەلف و بێ یا کوردی یا کو ب تیپێن (ئەرمەنی) هاتیە نڤیسین دیارە کو وەکی ئەلف و بێ یا کوردی ب تیپێن (ئارامی) و (عبری) ئەلف و بێیەکا وەسا بەرفرەه و دوور و درێژ و بکێرهاتی نەبوویە. بـــەرهەمێ ب ڤێ ئەلف و بێ یێ هاتیە نڤیسسین و هەتا نهو هاتیە نیاسکرن بتنێ پــــــرتووکا ئنجیلێ یە، ئـەڤ پرتووکە دسالا (1872) زاییني دا ل ئستەنبولێ بناڤێ (پەیمانا نوی-العهد الجدید-) ب تیپێن ئەرمەنی هاتیە نڤیسین وچاپکرن.

ئەلف و بێ یا کـوردی ب تیپێن (ئارامی) ژلایێ قەشە و مەترانێن سوریان و ئاشوریان کو ل کـوردســــتانێ بوونە هاتینە دانان و رێزکرن لاڤژە (ئیلاهیێن ئولی- عیسا نوورانی) یێن دێرا کو ناڤەرۆکا وان لســـــەر رۆژا قیامەتێ و لســەر رەوشا مرنێ، لسەر دونیا و لسەر ژیانێ بوون بڤێ ئەلف و بێیێ هاتبونە نڤیسین.

ئەلف و بێ یا کـوردی یا ب تیپێن (عبری- عبرانی) ژی دوارێ سترانێت فۆلکلوری دا بکارهاتیە.

ئەلف و بێ یا کوردی ب تیپێن (کریلی) ئەوژی وەك ئەلف و بێ یێت دی نە گەلەکا کەڤنە دسالێت (1940)ێ دا، لجەم کوردێت ئەرمەنستانێ دەستپێکریە و هەتا نهو یا بەردەوامە.

لێ ئەم دێ نۆكە زڤرینەڤە سەر بابەتێ خو یێ سەرەكی كو ئەوژی ئەلف و بێ یا كوردی یە ب تیپێت لاتینی. هەر وەكو مە گۆتی ئەلف و بێ یا كوردی یا تیپێن لاتینی كو ئیرو بەهرا پێتر ژكوردا بكار دئینن، ئەوە یا كو ژلایێ ناڤدارێ كوردێ زمانزان (میرجەلادەت بەدرخان)ی هاتیە دانان كو دهنگاما شـــــەرێ جیهانێ یێ ئێكێ دا ئامادەكربوو بەری كو (كمال ئەتاتورك) فەرمانێ بدەتن كو ل تركیا تیپێن لاتینی بهێنە بكارئینان و تیپێن عەرەبی قەدەغە بكەتن.

ل ئالیـەكێ دی سـالا (1929) لنـك كوردێـت سـوڤێتی (روسـی)، سالەكێ ب ئالفەبێ یا (لاتینی-كوردی هاتیە) نڤیسـین و پاش راوەسـتا، وەیە ئەلف و بێ یا (میر جەلادەت بەدرخانی)یا بوویە بەرێ بنیـاتی نڤیسینا كوردی ب تیپێن لاتینـی دناڤ مللەتێ كـورددا، لێ ژبلـی وی ژی گەلـەكێت دی دڤـی واریـدا خـو وەسـتاندیە و پێـدڤی یـە وان كەسـا ژبیرنەكەین:

1) مێجەرسون ئێكەمین كەس تیپێن لاتینی بكارئینایین ژبو نڤیسینا پرتووكا خۆ لســەر رێزمانا كـوردی.

2) Elemantery Kurmancî Grammer
B. Major E.B. Soon C. B .E Beghdad, 1919.

3) خویندەواری باو یادگاری ماموستای ناودار (توفیق وهبی بگ) سالا 1933

4) Elîf u Bêya Kurdî seyda (Osman Sebrî) Şam 17-10-1954.

5) Nûsînî Kurdî be Latînî (Cemal Nebez) Bexda 1957.

6) Fêrbûna zimanê Kurdî bi Latînî. daner (Muqedem Eziz Akreyî)

çapxana Kurdistanê 10 - 9 - 1967.

7) Alfabê (M. Emîn Bozarslan) 27 - 3 - 1968.

8) ئەلف و بێی کوردی وێنەدار بەتیپی لاتینی بەزاراوەکانی (سۆرانی، بادینی، فەیلی، هەورامی) یا ناڤداریٚ کورد (گیوی موکریانی) چاپخانا کوردستان -هەولێر- 1972ی بوونی.

9) Gulsitana ziman (Sîyamend Ibrahîm) 12-12-1989.

Rêzmana Kurdî ریـــزمانا کـــوردی

ریزمان ئانکو ریێا زمانی، ئەڤە پتر ژ (400) چوارسەد سالا ریزمانا کوردی هاتیە نڤیسین، لێ چونکی هەر ژکەڤندا کێم جارا نەبیت کوردا هەر یێ خو دیتی بەنی لبن دەستێ مللەتێت بیانی لەوما هەتا روژا ئەڤرو مللەتێ کورد نەشیایە لدویف چ ریزمانێت راست و دروست بچیتن، هەتا نوکە گەلەك جارا ریزمانا کوردی یا هاتیە نڤیسین ژلایێ (زمانزان)ا ڤە بو نموونە:

• عەلی تەرماخی ئێکەمین کەس بوو هندەك تشت ل سەر ریزمانا کوردی نڤیسی سالا (1591-1592) زایینی.

1) (Elî Termaxî) êkemîn kes bû rêzmana Kurdî nivîsî sala (1591-1592) zayînî.

• کارزونی روژهەلاتناسێ ئیتالی یێ بناڤ و دەنگ پرتووکەك نڤیسیە لسەر ریزمانا کوردی دگەل فەرهەنگەکا (کوردی-ئیتالی) لسەر زارێ دەڤەرا بەهدینان و باژێرێ (ئامێدییێ) سالا(1787) زایینی.

هەژی گوتنێ یە کو ئەڤ روژهەلاتناسە (18) سالا لباژێرێ ئامێدییێ مابوو.

2) Karzonî rojhelatnas ê Italî yê binav û deng, pirtûkek nivîsîye li ser rêzmana Kurdî di gel ferhengeka (Kurdî - Italî) li ser zarê devera behdînan û bajêrê

(Amêdyê) sala (1787) zayînî û ya hejî gotinêye ku ev rojhelatnase (18) sala li bajêrê (**Amêdyê**) mabû.

مسیونێرێ ئەمریکی (S.Rhea) سالا (1851) چو بوو کوردستانێ ژبۆ کاروبارێت مسیونێری و بۆ ماوێ سالا (1851–1865) ما لدەڤەرا هەکاریا. پشتی ئـــەو باش فێری زمانێ کوردی بو وی سالا (1872) لسەر رێزمانا کوردی (شێوێ هەکاریا) پرتووکەك نڤیسی ئو ل دوماهیا پرتووکێ فەرهەنگوکەکا (50 لاپەر) کوردی –ئنگلیزی دانایە.

3) Misyonêrê Emrîkî (S. Rhea) sala (1851) çibû Kurdistanê ji bo karubarêt misyonêrî û bo mawê 14 sala (1851-1856) ma li devera Hekarya. Piştî ew baş fêrî zimanê Kurdî bûy wî sala (1872) li ser Rêzmana Kurdî (Şêwê Hekarya) pirtûkek nivîsî û li dumahîya pertukê ferhengukeka (50 laper) Kurdî - Ingilîzî danaye.

* رێزمانا کـوردی (شێوێ کرمانجی) ژدانانا (میر جەلادەت بـــەدرخان بەگ رۆژهەلاتناسێ فرەنسی –رۆجێ لیسکو–). وەرگێران و بەلافکرنا هەڤالێ هێژا (دلاوەر زەنگی)

4) Rêzmana Kurdî ~ şêwê Kurmancî ~ ji danana (Mîr Celadet Bedirxan Beg û rojhelatnasê Firensî - Rocê Lîsku) wergêran û belavkirna * Dilawer Zengî *.

* رێزمانا کـوردی ب کـرمانجی ژدانانا (رشید کورد).

5) Rêzmana Kurdî bi Kurmancî ji danana (Reşîd Kurd).

• ريزمانا كـرمانجى ب زمانى (كـوردى و توركى)، دانانا دكتۆر شڤان و دكتور كاميران عالى بەدرخان.

6) Rêzmana Kurmancî bi zimanê (Kurdî û Turkî) .
Danana diktor şivan û diktor Kamîran Alî-Bedirxan .

• (ريزمانا كوردى) ژدانانا پرۆفيسۆر قەناتى كوردو (كوردييف).

7) (Rêzmana Kurdî) ji danana profîsor Qenatê Kurdo (Kurduyîf).

PEYV (الكلمة) - پەيڤ

گۆتنەكە ژچەند پيتا پێك دهێت و بسەرێكڤە رامانەكى ددەت:

پەيڤ ژلايى پێكهاتنى ڤە دبتە سى پشك:

1- پەيڤا سادە (الكلمة البسيطة): Peyva Sade

سێڤ	Sêv
چاڤ	Çav
مرۆڤ	Mirov
بەر	Ber
رە	Rih

2- پەيڤا دارژاو (الكلمة المشتقة): peyva darjaw

ئەو پەیڤە یاکو ژ پێشگرەکی یان پاشگرەکی و پەیڤەکا سادە پێك دهێت.

پەیڤێن دارژاو ب ڤی رەنگی ل خواریێ دهێتە دروست کرن:

پێشگر + پەیڤەکا سادە

بێ	+	کەس	=	بێ کەس
Bê	+	Kes	=	Bêkes
نە	+	خۆش	=	نەخۆش
Ne	+	Xoş	=	Nexoş
ب	+	هێز	=	ب هێز
Bi	+	Hêz	=	Bihêz

3- پەیڤا لێکدای (الكلمة المركبة) peyva Lêkday

ئەو پەیڤە یا کو ژ دو پەیڤێن سادە یان دو پەیڤێن سادە و ئامرازەکێ پەیوەندی پێك دهێت وەك:

- پەیڤا لێکدای ژ دو پەیڤێن سادە:

مارماسی Marmasî

گول بوهار GulBuhar

پەیڤا لێکدای ژ دوو پەیڤێن سادە و ئامرازەکێ پەیوەندی وەك:

Mêrgesûr	مێرگە سوور
Gijûgiya	گژوگیا
Taveheyv	تاڤەهەیڤ

Biřge (المقطع) بڕگــه

ئــەو دەنگــە یــان ئــەو دەنگــن کــو ب ئێکجــاری ب ســەرێکڤە و ب هاریکاریا تیپەکا بزوێن ژ دەڤی دەردکەڤن.

بڕگە دزمانێ کوردیدا یان ژ:

1- تیپەکا بزوێن و نەبزوێنەکی پێك دهێت وەك:

کا	Ka
با	Ba

2- دو تیپێن نەبزوێن و بزوێنەکی وەك:

بەر	Ber
دار	Dar
چاڤ	Çav

3- سێ تیپێن نەبزوێن و بزوێنەکی وەك:

کورد	Kurd
دەست	Dest
ڕەنگ	Reng

کـــار (لێکەر) (الفعل) Kar

پەیڤەکە رویدانا کارەکی درستەیێ دا ئاشکەرادکەت:

جورێت کاری دزمانێ کوردیدا ئەڤەنە:

1- کارێ بۆری (رابردوو) الفعل الماضي: Karê Borî

Nivîsî	نفیسی
Çû	چوو
Malişt	مالشت

2- کارێ نەبووری (رانەبردوو) الفعل المضارع: Karê Nebûrî

د + خو (رەگێ کارێ خواردم) + جهناڤێ لکاو (م)

Dixum	دخوم
Diçim	دچم
Dinivîsim	دنفیسم

بو دەمێ داهاتی ژ پێشگرێ (دێ) ورەگێ کاری و جهناڤێ لکاو درست دبیت وەك:

دێ + خو + م = دێ خوم

dêxum	=	m	+	xu	+	dê
دێ چم	=	م	+	چ	+	دێ
	=	m	+	Çi	+	Dê
						Dêçim
دێ نڤیسم	=	م	+	نڤیس	+	دێ
Dênivîsim	=	m	+	Nivîs	+	Dê

2– کارێ داخوازی (فعل الأمر) : Karê daxwazî

ئەڤ کارە ژ پێشگرێ (ب) و رەگێ کاری و جهناڤێ (5) بۆ تاك وجهـناڤێ (ن) بۆ کۆمێ دروست دبیت وەك

بۆ تاك	←	بـ	+	رەگێ کاری+ە
بـ	+	نڤیس (رەگێ کارێ نڤیسی) +ە=		بنڤیسە
Bi	+	nvîs	+	e	= Binivîse
بو کومێ:		بــ	+	رەگێ کاری	+	ن
بــ	+	نڤیس	+	ن	=	بنڤیسن
Bi	+	Nvîs	+	n	=	Binivîsn

Riste (الجملة) -رستە- هەڤۆك

Riste:Çend gotnekin pêkve digirêdayne kiryarek yan sexletek ya digel hey ramaneka dirist diden.

رستە چەند گۆتنەکن پێکڤە دگرێداینە فەرمانەك یان سەخلەتەك یا دگەل هەی رامانەکا دروست ددەن.

جۆرێت هەڤۆکا ژلایێ پێکهاتنێ ڤە:

Corêt hevoka ji layê pêkhatinê ve

1- رستا سادە (الجملة البسيطة) وەك:

Rista sade wek:

Faşî şikestin. فاشی شکەستن

2- رستا لێکدراو (الجملة المركبة):

Rista lêkdiraw wek:

مللەت رابوو سەرخۆ و فاشی شکاندن.

Millet rabû serxo û faşî şikandin

3- رستا ئاوێتە (الجملة المعقدة) وەك:

Rista Awête wek:

مللەت رابوو سەرخۆ و فاشی شکاندن چونکی وان گەلەك زۆرداری دکر.

Millet rabû ser xo û faşî şikandin çunkî wan gelek zordarî di kir.

Nav (الاســـــــم) نـــاڤ

ناڤ گۆتنەکە بکاردهێتن بۆ ناڤ لێکرنا کەسـەکی، شینکاتی، گیاندارەکی یان هەر تشتەکێ هەبیت.

هێژا (صادق بهاءالدین ئامێدی) ناڤ ب ڤی رەنگێ خوارێ یێ دایە نیاسین:

ناڤ: بێژەکا مەعنادارە، دەم تێدا نینە مرۆڤەکی، جانەوەرەکی، جهەکی، نـەژادەکی یان تشتەکی ب ناڤ دکەت وەك:

Hêja «SADIQ BAHA-A'DÎN AMÊDÎ» Nav bivî rengê xiwarê yê daye nîyasîn:

Nav: Bêjeka manadare, dem têda nîne, mirovekî, canewerekî,
cihekî, nejadekî yan tiştekî binav diket wek:

Kurd	کـورد
Serwer	سـەروەر
Piling	پلنگ
Ber	بەر
Amed	ئامەد

جۆرێت ناڤا ژلایێ رامانێ ڤە (الاسم من حيث المعنى)
Corêt nava ji layê pêkhatinêve

1- ناڤێ (تایبەتی) (الاسم الخاص): ئەو ناڤە یێ کو مرۆڤەکی، جهەکی یان تشتەکی پێ ناڤ دکەن وەك:

Navê Taybetî: Ew nave yê ku mirovekî, cihekî, yan tiştekî bi nav diken wek:

(هەرمان Herman)، (بەرواری Berwarî)، (دیاربەکر Diyarbekir)، (شێر Şêr)، (چیا Çiya).

2- ناڤێ گشتی (الاسم العام): ئەو ناڤە یێ کو دهێتە دانان سەر هەر تشتەکێ هەبیت ژبلی وان ناڤێت تایبەتی وەك:

Navê Giştî: Ew nave yê ku dihête danan ser her tiştekê hebît jbilî wan navêt taybetî wek:

(پەز Pez)، (مرۆڤ Mirov)، (دار Dar)، (باژێر Bajêr)، (باران Baran).

3- ناڤێ بەرجەستە (الاسم المادي): ئەو ناڤە یێ دهێتە دیتن بچاڤان بهێتە گرتن بدەستا وەك:

Navê berciste: Ew nave yê dihête dîtin bi çava an bihête girtin bidesta wek:

(شڤانŞivan)، (چيا Çiya)، (سيڤ Sêv)، (ئاڤ Av)،

(دەرگەه Dergeh).

4- ناڤێ واتای (الاسم المعنوي): ئـەو ناڤە یێ نە هێتە دیـتن بـچاڤا و

نەهێتە گرتـن بدەستا وەك:

Navê bê hêz: Ew nave yê ne hête dîtin bi
çava û nehête girtin bi desta wek:

(کوردایـەتی Kurdayetî)، (ئـازادی Aazdî)، (تـەناهی Tenahî)،

(خەبات Xebat)، (با Ba)، (ئاخینك Axînk)، (جان Can).

جۆرێت ناڤا ژلایێ رەگەزی ڤە

(أنواع الاسماء من حيث الجنس)

Corêt nava ji layê regezî ve

1- ناڤێ نێر (الاسم المذكر): ئەو ناڤە یێ بۆ زایەندێ نێر هاتیـە دانـان وەك:

Navê nêr: Ew nave yê bo zayendê nêr hatîye danan wek:

(Dilêr دلێر)، (Hesp هەسپ)، (Beran بەران)، (Givir گڤر).

2- ناڤێ مێ (الاسم المؤنث): ئەو ناڤە یێ بو زایەندێ مێ هاتیـە دانـان وەك:

<u>Navê mê</u>: Ew nave yê bo zayendê mê hatîye danan wek:

(Jin ژن)، (Bizin بزن)، (Mirîşk مریشك)، (Çêl چێل).

3- ناڤێ بێ لایەن (الاسم المحايد): هەمی ناڤێت بێ جان (رح) دگریتن وەك:

<u>Navê bê layen</u>: Hemî navêt bê can (rih) digirîtin wek

(Çiya چیا)، (Dar دار)، (Av ئاڤ)، (Stêr ستێر)، (Pate پاتە).

4- ناڤێ دو لایەن (الاسم الثنائي): ئـەو ناڤە یێ کو بـۆ تـشتێت نێـر و مێ دهێتە گۆتن وەك:

<u>Navê du layen</u>: Ew nave yê ku bo tiştêt nêr û mê dihête gotin wek:

(Kutir کۆتر)، (Şêr شێر)، (Masî ماسی)، (Kew کەو)،

(Beraz بەراز)

جۆرێت ناڤا ژلایێ پێکهاتنێ ڤە

(أنواع الاسماء من حيث الاشتقاق)

Curêt navî ji layê Pêkhatinê ve:

1- ناڤێ سادە (الاسم البسيط): ئەو ناڤە يێ چ پێشگر و پاشگر دگەل نەبن وەك:

<u>Navê Sade</u>: Ew nave yê çi pêşgir û paşgir di gel nebin wek:

(ئەڤراز Evraz)، (بەران Beran)، (هنار Hinar).

2- ناڤێ دارژاو (الاسم المشتق): ئـەو ناڤە يێ پێشگرەك يان پاشگرەك دهێتە دگەل وەك:

<u>Navê darjaw</u>: Ew nave yê pêşgirek yan paşgirek dihête digel wek:

(شـــەڤەرۆك Şeveřok)، (پـــەريخان Perîxan)، (دلـــدار Dildar)، (ئاسنگەر Asinger).

3- ناڤێ لێکدراو -لێكداى- (الاسم المركب): ئەو ناڤە يێ ژ دو ناڤێت سادە پێك دهێت وەك:

<u>Navê lêkdiraw</u>: Ew nave yê ji du navêt sade Pêkdihêt:

(سۆرگول Sorgul)، (دلشاد Dilşad)، (مێرگەسۆر Mêgesor).

بۆچی تیپێن لاتینی دفەرن ژبو نڤیسینا زمانێ کـوردی؟

گەلەك زمانێت هەین ل جیهانێ چ تیپێت خو یێت تایبەت نینن ژبۆ نڤیسینێ، زمانێ کوردی ژی ئێکە ژوان زمانا، لەوما هەر وەکو مە گۆتی ل هەر پارچەکا کـوردستانا بریندار برەنگەکێ تیپان دهێتە نڤیسین، لێ هەلبەت چاکترین تیپ ژبۆ نڤیسینا زمانێ مە تیپێن لاتینی نە، ئەڤە هزر و بیرێت گەلەك زمان زانانە لسەرانسەری وەلاتی ئەوژی ژبەر ڤان ئەگەرا:

1- هەمی وەلاتێت ئەوروپی تیپێن لاتینی بکار دئینن، ئو زمانێ کـوردی ئێکە ژ زمانێت هند و ئەوروپی، لێ زمانێ عەرەبی ئێکە ژ زمانێت سامی ڤێجا چما ئەم کـورد ب تیپێن عەرەبی بنڤیسین کو یا بەلی و ئەشکەرایە ئەو تیپ خزمەتا زمانێ کـوردی ناکەن و بکارئینانا وان یا بوویە ئەگەرەکا مەزن بو پاشکەفتنا زمان و رەوشەنبیریا کـوردی دا.

2- نەبوونا تیپا (i) د تیپێن عەرەبی دا دبیتە ئەگەرا بەرزەبوونا دەنـگەکێ گرنگ دنڤیسینێ دا بو نموونە:

من=Min، دل=Dil، مر=Mir، سر=sir، پر =pir ،= گر= Gir،
ژن- Jin

هەلبەت نەبەونا ڤێ تیپێ دبیتە ئاستەنگ ژ بو دەست نیشانکرنا پڕگا د رستێدا و ئەڤ کارە ژی گەلەك یێ فەرە بو زانینا ڤەکێشا هوزانێ (هەلبەستێ).

3- تیپێن (و-w) و(ی-y) دتیپێن عەرەبی دا ژێك ناهێنە جوداکرن ژ(و-u) و(ی-î) وەك: (پەروەر-Perwer) (دیاری-Diyarî) (وەرار-Werar) (یەمان-Yeman)

4- تیپێن بزوین وەسا دهێنە بەر چاڤ هەر وەکو ژتیپەکێ پترە، بو نموونە:

ئا = A وەکو دو تیپان دهێتە بەر چاڤ.

ئوو = Û وەکو سێ تیپان دهێتە بەرچاڤ ئەگەر لسەری بیت لێ ئەگەر ل نیڤەکێ یان ل دوماهیێ بیت وەکو دوو تیپان دهێتە بەر چاڤ .... هتد.

5- هندەك پەیڤێت کوردی هەنە تیپا (h)دکەڤیتە دوماهیکێ، ئـــەگەر ب عەرەبی بهێتە نڤیسین یا نە رێك و پێکە بو نموونە:

(گەهـ Geh)، (بهـ Bih)، (رهـ Rih)، (دەرگەهـ Dergeh)، (مەرگەهـ Mergeh)....هتد.

6- ئامـرازێ پەیوەندی یێ (û) دنڤیسینا عەرەبی دا بڤی رەنـگی دهێتە نڤیسین (و) لێ نابیت ب (ئوو) بهێتە نڤیسین وەك:

(شـەل و شـەپك Şel û şepik) (هاتن و چوون Hatin û çûn)،
(گویز و میویژ Gûz û Mêwîj)

7- تیپێن عەرەبی ب سێ، یان چوار رەنگا دهێنە نڤیسین، ئەڤەژی دبیتە ئاستەنگ لبەر سینگێ وی کەسێ ژنوی فێری نڤیسینێ دبیتن نەمازە لەر سینگێ بچویکا (وی دەمێ کو ئەز سەیدابووم ل خاندنگەهێت سەرەتایی، من گەلەك نەخۆشی ددیتن تاکو ئەز شیابام من زارۆك فێرکربانە تیپێن عەرەبی، هندەك تیپ ل دەست پێکا گۆتنێ دهێن، هندەك ل نیڤێ، هندەك ل پاشیێ ب تیپەکا دیڤە، دگرێداینە و هندەك ل پاشیێ سەربخونە) بو نموونە:

(جـ لسەری گۆتنێ وەك: جـان Can)

(ـجـ لنیڤا گۆتنێ وەك: کنجـِر Kincir)

(ـج لدوماهیێ وبپیتەکا دیڤە نویسیای وەك: برنجـ Birinc)

(ج لدوماهیێ و سەربخو وەك: باج Bac)

دتیپێن لاتینی دا بتنێ دو رەنگێت تیپان یێت هەین تیپێن گر و تیپێن هوور بۆ نموونە:

(A, a – B, b – C, c – Ç, ç – D, d – E, e – Ê, ê – F, f – G, g – H, h – I, i – Î, î – J, j – K, k – L, l – M, m – N, n – O, o – P,

p – Q, q – R, r – S, s –Ş, ş– T, t – U, u – V, v – W, w – X, x – Y, y – Z, z)

8- پشكا هەرە مەزن ژكوردا (كوردێت تركيا) ب تيپێن لاتينى دنڤيسن و ديسا كوردێت سوريا ژى ڤان تيپان بكار دئينن.

9- سەرەراى ڤێ هەميێ گەلەك ژ ڕەوشەنبير و خەمخۆرێت زمانى ل وەلاتێ عەرەبستانێ يێ داخوازا گوهرينا تيپێن عەرەبى دكەن دگەل تيپێن لاتينى، ئەڤە ژى بەلگە و نيشانێت خورتن كو تيپێن عەرەبى بۆ وان بخوژى بێت بينە ئاستەنگ و كوسپە درێكا پێشكەفتنا زمانێ واندا.

(هەلبەت پێشکەتنا زمانی، پێشکەتنا رەوشەنبیریێ یە)

هەر دەرباری ڤێ چەندێ من داخاز ژ زمانزانا کـورد (دکتورە کـوردستان موکریانی) کر کو هزر و بیرێت خو دیارکەتن دەرباری گرنگیا پیتێت لاتینی ژ بو زمانێ کوردی، وێ دلخوشیا خو دیارکر و ئەز دێ دەقا بەرســــــڤا وێ بۆ هەوە بەلاف کەم دگەل سۆپاسیێت من بو خویشکا کوردستان:

هەیرن فەین 1997/1/5

برای هێژا کاك رێکێش ئامێدی

هەموو کاتێکت شاد...

وا لەژێرەوە هێندێك وێنە لەو کێشانەی نووسینی کوردی بە ئەلف و بێی عەرەبی دەخەمە روو، هەر وەکو جەنابت بە تێلەفۆن داوات لێکردم و هیڤی دارم سوود بەخش بێت ولە نووسینتدا سەرکەتووبیت.

ئەوانەی لە ژێرەوەدا دەیانووسم لەو لێکۆڵینەوەیەی خۆم وەرم گرتووە ، کە لە کۆنفرانسی زمانی کوردی لە پاریسدا پێشکێشم کرد و کۆنفرانسەکە لەژێردروشمی (زمانی کـوردی لە سەرەتای ساڵی (2000) دابوو لە 28و29 ی نۆڤەمبەری 1993دا گیرا.

بابەتەکەم لە سەرخواستی ئەوان نووسی و لە ژێر سەردێری:

(کێشەی نووسینی کوردی بە ئەلف و بێی عەرەبی وچارەسەرکردنی)

1- ناتەواویەکانی ئەلف و بێی عەرەبی لەرووی شێوەوە دەنگەوە:

أ- نەبوونی نیشانەیەکی تایبەتی لەنێو ئەو تیپانەدا بۆ بزرۆکە من (Min).

ب- نەبوونی نیشانەیەکی جیاواز لەنیوان ئامرازی خستنە سەری(ـ ی)دا لەو کاتەدا، کە بە کۆتایی ووشەوە دەلکێت، کە دوا دەنگی نەبزوێنە وەك ماڵی من (Malî min) لەگەڵ ئەو ووشانەی، کە دوا دەنگیان بزوینی (ا، ە، ۆ، وو، ی، ێ)یە وەك:

(شارای کچم Şaray kiçim، نامەی پیرۆز Namey pîroz،

دۆی سارد Doy sard).

چەند سالێك لەمەوبەر وام پێشنیارکرد، کەوا نیشانەی بخرێتە ژێر ئەو ئامرازی خستنە سەرەی، کە بە ووشەیەکەوە دەلکێت، کە دوا دەنگی بزوێنە.

پ- نەبوونی دوو نیشانەی جیاواز بو واوی کورت، کە یەکێکیان بزوێنی کورت و ئەو دییان نیمچە بزوینە، بۆیە بەرامبەر بە هەردوویان (و) دەنووسرێت:

(گول-Gul، وەرە-Were).

ت- نەبوونی دوو نیشانەی جیاواز بۆ دەنگی (پ، ت)، کە لە دیالێکتی ژووروودا بەرگوێ دەکەوێت، کە لە (پ، ت)ی ئاسایی هیندێك گرانترە، هەر وەکو لە ووشەی (پەنیر، پێ، تاری، تەمام)دا هەن.

2- کێشەی چۆنیەتی نووسینی بریفکس و سوفیکس بە تایبەتی ئەوانەی کە شێوەیان بە جۆرێکە بۆیان هەیە بە ووشەی پاش وەیا پێش خۆیان بکەون:

هەڵ-گرت/ هەلگرت، هەڵهێنا / هەڵ هێنا.....

تێ-هەڵ-چوون-ەوە / تێهەڵ چوونەوە/

تێ هەڵچوونەوە / تێهەڵچوونەوە؟؟

ئەم جۆرە نووسینانە وا دەکەن، کەوا نووسەر لە نووسیندا سەربەست بێت، چونکە شێوەی ئەلف و بێکان رێگەی ئەوە دەدەن بە ئارەزووی خۆت بنووسیت.

3- کێشەی نووسینی ئامراز و پاشبەندی:

شێوەی تیپی عەرەبی رێگە دەدەن بە نووسەر چ بە ووشەی پێش خۆی بلکێنێت و چ نە یلکێنیت وەك:

ب دەستی خەلك مار دەگرت، ل پشت من رونشت، ئەم لسەر بانی خانی ڕا هاتن/ ئەم لسەربانی خانیڕا هاتن.

هەر وەکو دەبینین تیپی عەرەبی ڕێگە خۆش دەکەن بۆ نووسەر بۆ ئەوەی چەند ڕێنووسێکی جیاوازی هەبیت بەرامبەر بە یەك ووشــە، بۆ وێنە: کیٚ یە / کێیە و.....

ئیتر ســلاو و ڕێزم هەیە بۆ هەموو لایەك و دیسانەوە داوای سەرکەوتنت بۆ دەخوازم.

کــوردســـتان

تیپ Tîp (الحروف)

(میر جەلادەت بەدرخان بەگ)ێ تیپێت زمانێ کوردی دانایِنە (31) تیپ ئو ئەڤ تیپە دبنە (33) تیپ ئەگەر مە دوو تیپێن دی (ح Ĥ ، غ X) دانانە دگەل:

A - B - C - Ç - D - E - Ê - F - G - H - I

ا - ب - ج چ - د - ە - ێ - ف - گ - هـ - /یا بەرزە/ i

Î - J - K - L - M - N - O - P - Q - R

ی - ژ - ك - ل - م - ن - ۆ - پ - ق - ر

S - Ş - T - U - Û - V - W - X - Y - Z

س - ش - ت - و - وو - ڤ - و - خ - ی - ز

ئەو دوو تیپێن دی ژی ئەڤەنە: (ح Ĥ، غـ X)

هندەك تیپێن بنگەهی هەنە لێ کێم دهێنە بکارئینان ئەو ژی ئەڤەنە:

– Ř (ڕ)، Ĺ (ڵ)

هەر وەسا تیپا K دەنگەکێ تیژ یێ هەی و بڤی رەنگی دهێتە نڤیسین (kh) لێ بکارئینانا وان گەلەك یا کێمە بۆ نموونە:

ka - kha - kher - kher - ker

کەر – کەر – کەڕ – کا – کا

حمار – قطعة – أطرش – تبن – أين؟

تیپێت زمانێ کـوردی دبنه دو بەش:

1- تیپێن بێ دەنگ (نەبزوێن): ئەو تیپن تێن کو ددەربرین و گوتنێ دا دگرانن، ئەوژی ئەڤەنە:

تیپێن عەرەبی	تیپێن لاتینی بچویك	تیپێن لاتینی مەزن	نمـونـــــــــه	
ب	b	B	بەران – باب	Beran - Bab
پ	p	P	پەنیر – دەپ	Penîr - Dep
ت	t	T	تاژی – کەفت	Tajî - Keft
ج	c	C	جەلەب – مەرج	Celeb - Merc
چ	ç	C	چیا – هرچ	Ciya - Hirç
خ	x	X	خەبات – خوخ	Xebat - Xux
د	d	D	دار – کورد	Dar - Kurd
ر	r	R	برین – سەر	Birîn - Ser
ڕ	ŕ	Ŕ	ڕەوین – بڕین	Rewîn - Biŕn
ز	z	Z	ئەز – نەورۆز	Ez - Newroz
ژ	j	J	ژەهر – رۆژ	Jehir - Roj
س	s	S	سال – کراس	Sal - Kiras
ش	ş	Ş	شەڤ – رەش	Şev - Reş
ف	f	F	فەنەر – کەف	Fener - Kef

ڤ	v	V	ڤیان - دەڤ	Viyan - Dev
ق	q	Q	قەر - بەق	Qer — Beq

تیپێن عەرەبی	تیپێن لاتینی بچویك	مەزن	نمـونـــــــــه	
ك	k	K	كار — رەشەك	Kar -Reşek
ط	g	G	گورگ - سینگ	Gurg — Sîng
ل	l	L	لەش - مال	Leş – Mal
ڵ	l	L	زەلاڵ – سال	Zelal – Sal
م	m	M	مەرد - مەم	Merd – Mem
ن	n	N	نان - دەنگ	Nan – Deng
هـ	h	H	هرچ - دەھ	Hirç – Deh
و	w	W	وەرە - كەو	Were – Kew
ی	y	Y	یاری - هشیار	Yarî -Hişyar

2- تیپێن دەنگدار (بزوێن): ئەڤ تیپە بساناهی ژگەرویا مرۆڤـی دەردكـەڤن و هاریكاریا تیپێن نـەبزوێن دكـەن دا بـساناهی بهێنـە گـۆتن، تیپـێن بزوێن ژی دوو جۆرن:

أ– بزوينێت درێژ: ئەو تیپن یێن کود دەربرین و گۆتنێ دا دەنگێ وان درێژە و تیپێن بزوینێن درێژ پێنجن ئەوژی ئەڤەنە:

تیپێن عەرەبی	تیپێن لاتینی بچویك	مەزن	نمــونــــــــه	
ا	a	A	داڤ – گیا	Dav – Giya
وو	û	û	دوور – بوون	Dûr – Bûn
ۆ	o	O	رۆژ – دهۆك	Roj – Dihok
ێ	ê	Ê	زێر – دێر	Zêr – Dêr
ی	î	Î	شیر – كانی	Şîr - Kanî

ب– بزوینێن کورت: ئەڤ بزوێنە ددەربرین و گۆتنێ دا دەنگێ وان یێ کورتە، بزوینێن کورت ژی سێ نە ئەوژی ئەڤەنە:

تیپێن عەرەبی	تیپێن لاتینی مەزن بچویك		نمــونــــــــه	
ە ، ـە	e	E	سەر – دەر	Ser — Der
و	u	U	کورد – کوڕ	Kurd - Kuŕ
i بزروکە	i	i	دل – سست	Dil - Sist

ه دێ چەوا ڤان تیپێن خوارێ ب لاتینی نڤیسین:

Ew ، Evro	ئەو، ئەڤرۆ –	E ،e	ئە
Azad ،Araz	ئازاد، ئاراز –	A ،a	ئا
Îvan ،Îran	ئیڤان، ئیران –	Î ،î	ئی
Êvar،Êrîvan	ئێڤار، ئێریڤان –	Ê ،ê	ئێ
Ude ،Ure	ئودە، ئورە –	U ،u	و
Omêd ، Ol	ئومێد، ئۆل –	O ، o	ئۆ

• <u>تێبینی</u>:

– دێ چەوا تیپا (w)، (y) ب لاتینی نڤیسین.

1– هەکە بەری یان پشتی تیپا (و) تیپەکا بزوێن هـات ل وی دەمـی تیپـا (و) ب نڤیسینا لاتینی دێ ب (w) هێتە نڤیسین وەک:

کەو : Kew بەری (و) تیپا بزوێنە.

دەو : Dew بەری تیپا (و) بزوینا (ە) هاتیە.

وەرە : were پشتی تیپا (و) تیپا بزوێن (ە) هات.

وێران: wêran پشتی تیپا (و) تیپەکا بزوێن هات ئەوژی (ێ)یە.

2– هەکە بەری یان پشتی تیپا (ی) تیپەکا بزوێن هات ب لاتینی دێ بیتە (y) وەک:

بەیار : Beyar

پەیمان : Peyman

ژیان : Jiyan

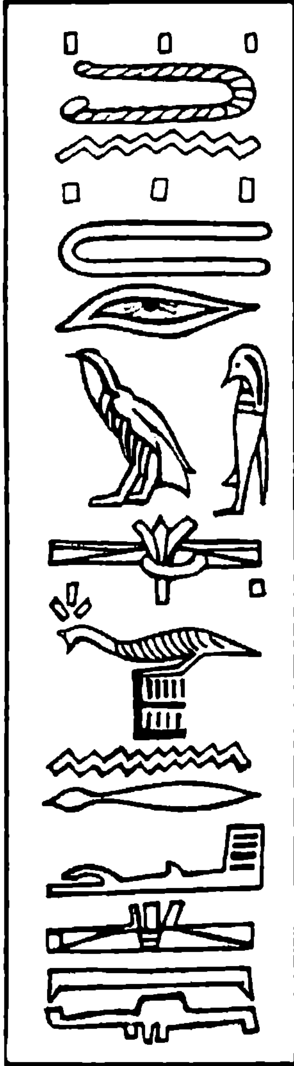
Hînî zimanê xwe bibin

Kuro eyb e, şerm e! An hînî zimanî xwe bibin an mabêjin em Kurd in. Bê ziman Kurditî ji we re tu rûmet e. Ji me re rûreşîke giran e.
Pesn û şabaş û hezar pîroz ji wan re ku hînî xwendin û nivisandina zimanê xwe bûne û bi vî awayî mifta heyîna xwe xistine bêrika xwe û ji bin bandêra miletên biyanî bi der ketine.
Heyf û xebînet û hezar mixabin, nemaze ji wan re ku bi zimanên din dizanin bixwînin û binvîsin, lê hê alfebeya zimanê xwe nas nakin.
Lê ji bo hînbûnê tu caran wext ne dereng e û wextê hînbûnê li tu kesî nabore.
Yên kû bi alfebeya zimanê xwe nizanin, lê bi zimanên din dizanin, divê bizanin ku ev alfabe dê rojekê ji wan bête pirsîn. Lê kes nizane, heke ew roj dûr e an nêzîk e.
Hingê bibêjin jî em ê bielimin, li wan dê bête vegerandin: Me hêvî hebû em di te de mamostekî peyda bikin ne şagirtekî.
Belê bi tenê hînbûn ne besî me te. Divêt em hîn bikin jî, Her Kurd ê ku xwendin û nivîsandinê dizane divêt yên ku nazanin buelmînin. Ji Kurd ên xwenda re divêt, heke ber destên wî de Kurd ên nezan nînin, li wan bigere, wan peyda û hîn bike.
Min bi xwe ceribandîye, Kurdekî nezan, li gora şehrazaîya xwe, di wextekî gelek kurt da, ji pênc heta sîh roja hînî alfabeya xwe dibe.

Celadet Alî Bedirxan

Kovara Hewar ê, hejmar 27, 15 nîsan 1941

Dîroka tîpan

Mirovan, çend hezar sal berê, bêjeyên ku di jîyana wan de cihekî girîng digirtin, çêkirine. Ev bêje, navên heywanên ku nêçîra wan dikirin an jî gîhayên ku wan ji bo xwarina xwe berhev dikirin, bûn.
Jîyana mirovan a sosyal hêdî hêdî pêş de diçû.
Pewîstîyên mirovan pirtir dibûn. Navên hemû qanûn û peymanan, bê ku were nivîsîn, , bi bîranîn zahmettir dibû.
ji bo vê yekê jî dest bi wênênivîsê (nivîsa bi wêneyan) kirin. Ango tiştên ku dizanibûn, li derdora xwe wêneyên
wan çêdikirin. Her wêneyek ji bo bêjeyekê bû. Çend wêneyên ku li pey hev di rêzekê de dihatin nivîsîn, maneya hevokekê didan.
Piştî wexteke dûr û dirêj Yewnaniyan wênenivîs pêş de birin. Navê alfebe yê ji herdu herfên Yûnanî yên pêşyê, ji ((alfa)) û (beta) yê tên. Alfaba

Yûnanî bi kêmasî 2800 sal
berê hatiye nivîsîn.
Piştre, Îtaliyaniyan alfabeya Yûnanî girtin û herfên wê guhartin, daku mirov bi pênûsê hêsantir binivîse. Alfabeya Latînî ku îro em bi kar tînin, bi saya Îtalyaniyan e.
Latînî, navê zimanekî ye, ku li der dora Romayê dihat peyvandin.

Cihê bikaranîna tîpên mezin

1- Hevok bi tîpa mezin dest pê dike.

2- Hemû serenav bi tîpa mazin dest pê dikin.

a. Navên mirovan: Şîlan, Zozan, Sorgul, Cegerxwîn, Seyid Riza,

b. navên coxrafî: Kurdistan, Diyarbekir, Firat. Dîcle, Agrî, Mehabad, Bakur, Rojhelat.

c. navên miletan: Kurd, Emrîka, Alman, Ereb,

d. ç. navê pirtûk rojname û kovaran: Hawar, Ronahî, Evro, Çira, Ala

e. kurtenavên mirov û dezgehan: C. A. Bedirxan, M. M. Barzanî, PDK,PUK, PSK, PKK, NATO

3- Ku navên roj, meh û salan wek navên rojeke taybetî yan jî tarîxeke diyarkirî, nîşan bidin, tîpa pêşîn mezin tê nivîsîn. Yekê Gulanê, 21ê Adarê, Serê Salê, Sersal, roja Çarşemê.

Alfebeyên ku Kurd bi kar tînin

Latînî Erebî Kirîlî

Kurd sê alfebeyên cuda bi kar tînin; alfebeya Latînî Erebî û Kirîlî. Kurdên Kurdistana Bakur û (Kurdistana Sûriyê) alfebeya Latînî, Kurdên Kurdistana Rojhelat û Başûr alfebeya Erebî, Kurdên li Komarên Sovyetistana kevin jî alfebeya Kirîlî bi kar tînin. Piştî belavbûna sîstema sovyetî, hin Kurdên Sovyetîstana kevin jî dest bi bikaranîna alfebeya Latînî kirin.

Hîmên alfebeya Latînî ji alyê Mîr Celadet Bedirxan va hatiye avêtin. Mîr Celadet, ji sala 1919an dest bi amadekirna xebata alfebeya Latînî kirîye. wî, di 15yê Gulana sala 1932an de di hejmara pêşîn ya kovara Hewarê de dest bi belavkirna alfebeya Kurdî a Latînî kirîye. Loma ji alfebeya Kurdî ya Latînî re ((alfebeya Hewarê)) yan jî alfebeya Celadet Bedirxanî)) jî tê gotin.

Alfebeya Latînî, alfebeyeke fonetîk e, ango her tîpek îşareta dengekî ye û Ji alfebeyên din baştir bersiva dengên zimanê Kurdî dide.
Beşekî pir piçûk ji Kurdên ku alfebeya Kurdî ya Latînî bi kar tînin; di şûna tîpa ((î)) de ((i)) û şûna tîpa ((i)) de ji ((1)) ya tirkî bi kar tînin.
Nimûneyên nîvîsandinê bi sê alfebeyên cuda:

Kurd	Kurdistan	Kurdî
Ķöрд	ĶöрдьстаН	ĶöрдИ

کورد   کوردستان   کوردی

Welatê me Kurdistan e. Zimanê me Kurdî ye.

Wəлate mə ႩőрдьстaH ə. ЗьмaHe мə ႩőрдИ йə.

وەلاتێ مە کوردستانە زمانێ مە کوردیە

Tabloya alfebeyên ku Kurd bi kar tînin

Latînî	Kurdî	Erebî			Latînî	Kurdî	Erebî
A	A	ا			M	M	م
B	Б	ب			N	H	ن
C	Щ	ج			O	O	ۆ
Ç	Ч, Ч	ض			P	П, П	ث
D	Д	د			Q	Q	ق
E	Ә	ة			R	P	ر ، ر
-	Ә	ع			S	C	س
Ê	E	ێ			Ş	Ш	ش
F	Ф	ف			T	T, T	ت
G	Г	ط			U	Ö	و
H	h	ه			Û	У	وو
H	h	ح			V	B	ظ
I	Ь	–			W	W	و
Î	И	ى			X	X	خ
J	Ж	ذ			-	Г	غ
K	K	ك			Y	Й	ى
L	Л	ل ، ل			Z	З	ز

Zaravayên Kurdî

Zimanê Kurdî ji çend zaravayan pêk hatye. Wek: Kurmancî, Soranî, Goranî, (Bacelanî, Hewramanî), Feylî û Dimilî (Kirmanckî/Kirdikî/Zazakî).
Ji van zaravan çend hevok:

Kurmancî

Navê min Delal e.
Navê min Serdar e.
Ez Kurd im.
Ez jî Kurd im.

Zimanê min Kurd ye.
Welatê min Kurdistan e.

Soranî

Nawî min Delal e.
Nawî min Serdar e.
Min Kurd im.
Minîş Kurd im.

Zimanî min Kurd ye.
Welatî minKurdistan e.

Dimilî

Nameyê mi Delal a.
Nameyê mi Serdar o.
Ez Kurd a.
Ez zî (jî, kî) Kurd a.

Ziwanê mi Kurdî yo.
Welatê min Kyrdistan o.

Goranî (Hewramî)

Namo min Delale nî.
Namo min Serdar a.
Min Kurd na.
Minîş Kurd a.

Ziwanê min Kurdî ya.
Wilato min Kurdistane nî

. TÎPÊN LATÎNÎ
Tîpên mezin

TÎP لاتينى	عەرەبى	Nimûne
A	ا	AV - ARAZ - ZAVA
B	ب	BARAN - BERAN - BAB
C	ج	CAN - BACAN - BAC
Ç	چ	ÇAV - ÇEMÇEMAL - HIRÇ
D	د	DAR - DIDAN - KED
E	ە	ELIND - SERWER - WERE
Ê	ێ	ÊVAR - ŞÊR - SÊ
F	ف	FIND – BEFIR - MAF
G	گ	GUND - SEGVAN - GURG
H	هـ	HEWAR - BERHEM - GEH
I	i بەرزە	DIL - BIR - MIR
Î	يـ	ÎNÎ - NARÎN - KENÎ
J	ژ	JAJÎ - JIN - BEROJ
K	ك	KANÎ -BAKIRMAN- KERKÛK
L	ل	LÊV - MELEVAN - LAL

M	م	MASÎ - KEMER - ÇEM
N	ن	NAN - KENDAL - HAVÎN
O	ۆ	OL - ÇOL - DO
P	پ	PENCER - SIPNE - LEP
Q	ق	QEL - ŞEQLE - BEQ
R	ر	RASTÎ - KARWAN - RÊBER
S	س	SAHÎ - KESER - BES
Ş	ش	ŞERMÎN - BIHEŞT - ŞOŞ
T	ت	TEVIN - KURTAN - KEFT
U	و	KURD - HUNER - GUL
Û	وو	SÛR - PÛR - DÛR
V	ڤ	VALA - KEVIR - ÇAV
W	و	WERÎS - PERWER - KEW
X	خ	XANÎ - DILXAZ - ÇUX
Y	ی	YAR - PEYMAN - MEY
Z	ز	ZÎNDAN - KARZAN - HÊZ

A

AGIR	AŞ	AQAR	
SAVAR	HEJAR	HIŞYAR	**DAR**
SEWDA	ZAVA	ALA	

ME ALAYÊ KURDISATN Ê BILIND KIR.

AQARÊ ME GELEK YÊ MEZINE.

GELEK AV YA LI WELATÊ ME HEY.

B

BALEFIR	BAHOZ	BEFIR	**BALEFIR**
DILBER	ZEBEŞ	NALBEND	
BAB	ŞEB	KERB	

BÊRÎVAN YÊ PEZÎ DI DÛŞIN.

DILBER KIÇEKA ZÎREK E.

RÊZGIRTINA MIROVÊT SEQET TIŞTEKÊ FERE.

C

COTYAR	CIWAN	CULEMÊRG
BACAN	GENCÎNE	BINCAN
BAC	GENC	MERC

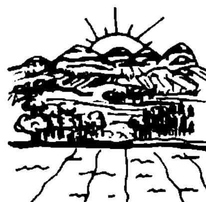
COTYAR

CULEMÊRG BAJÊREKÊ XOŞ E.

AXA KURDISTANÊ GENCÎNEKA MEZINE.

DI ŞERÊ PÎS YÊ BIRAKUJYÊ DA, MUXABIN GELEK GENC HATINE KUŞTIN.

Ç

ÇÎÇIK	ÇEM	ÇERI	**ÇiYA**
PARÇE	BERÇEM	NÛÇE	
HIRÇ_	PIRÇ	MAÇ	

EZ HERDEM GUHDARÎYA NÛÇA DIKEM.

PIRÇA GULISTANÊ GELEK YA CIWAN E.

KERKÎK PARÇEKA GIRINGE JI KURDISTANÊ.

D

DIDAN DASÎ DEHOL

HAYDAN KENDAL HEWDAN **DARKOKE**

MERD DERD KURD

*(DIDAN ÊŞAN DERMAN KÊŞAN).

MUXABIN MILLETÊ KURD HOSA PERÎŞAN Û BENDEWAR BOY.

GELÎ KURDA BAŞ BIXÎNIN XANDIN DERMANÊ DERDÊ MEYE.

* Gotina mezinaye

E

EM	EVRO	EVÎN	**BALINDE**
SERWER	BENDEWAR	MERD	
WERE	BIGIRE	HERE	

EM BI BIRATÎYÊ DÊ BI SERKEVÎN.

EVRO GELEK KURD YÊN DERBEDER BÛYÎN.

*(HERE RÊKÊ BILA YA DÎR BÎT,

HERE BORÎ BILA YÊ KÎR BÎT,

KIÇÊ BÎNE BILA YA PÎR BÎT)

* Gotina mezinaye

Ê

ÊVAR	ÊME	ÊWE
ŞÊV	ŞÊR	LÊLAV
XÊ	KÊ?	SÊ

DÊR

DUHÎ ÊVAR Î GELEK GELEK BEFIR BARÎ.

XUZÎ CAREKA DÎ MIN SÊVÊT BERWARÎBALA XARBANEVE.

SÊ MIHVAN HATINE MALA ME.

F

FENER	FERSET	FERMAN	**FÎTIK**
KEFTIN	HINGAFTIN	HEFBER	
MAF	DAF	RAF	

ZANÎN BO MILLETÎ FENERE .

ÇI ŞOREŞ BÊ ZANÎN SERNAKEVIN.

MAF NAHÊTE DAN DIHÊTE SITANDIN.

G

GUH	GERIM	GAVAN
CEGER	HEVGIR	XEMGÎN
DENG	RENG	ŞENG

GOL

GAVAN ÇÛ BER GARANÊ.
MIROVÊ DERBEDER YÊ BÊ BUHA YE.
(DENGÊ DEFÊ JI DÎRÊ XUŞE)

H

HINAR	HEVAL	HÎVÎ	**HESIP**
BEHÎDAR	SÎHWANE	SAHÎ	
DEH	GEH	MiH	

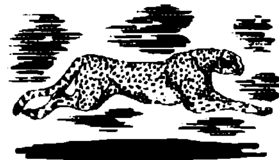
*(HÎVÎ BI HÎVÎ ÇÎV E DERMANÊ ÇÎVÎ).

EVRO ASMANÊ SAHÎ YE.

GORGA DU MÎH Û BIZNEK XARIN.

* Gotna mezinaye.

I

DIR MIN BIR

KIRIN MIRIN BIRA **PILING**

ZINAR DINDIK KURDISTAN

WÊ DILBERÊ DILÊ MIN BIR.

KURDISTAN WELATEKÊ BÊ XUDA NE.

* (BIRA BIRA YE, BAZAR YÊ CUDAYE).

* Gotna mezinaye.

Î

ÎNÎ	ŞÎNÎ	ÎNCA	
VEJÎN	BIRÎN	GIRÎN	**DÎKIL**
REVÎ	KEVÎ	NEVÎ	

NAZDAR Ê BO MIN XARIN ÎNA.

BRÎNDARÊT ME ÇÊBÛNEVE.

DIJMIN DI ŞERÎ DA REVÎN.

J

JÎJÎ

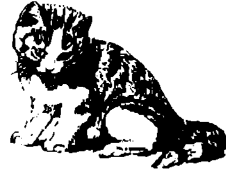
JAJÎ	JÎN	JEHIR
BIJAR	HEJAR	DIJMIN
QIRÊJ	DIRÊJ	PIRBÊJ

JAJÎ YÊ ZOZANA GELEK YÊ XOŞE.

SED MUXABIN SERKÊŞÊN ME BAWERYA XU BI DUJMINA ÎNA.

HAVÎNÊ ROJ DIRÊJ DIBIN.

K

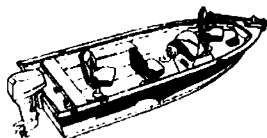
KANÎ	KERKÛK	KESER	**KÊTIK**
DILKÊS	ÇEKDAR	SERKAR	
ÇOK	KEVÇIK	BÛK	

KERKÎK DILÊ KURDISTANÊ YE.

XAME ÇEKEKÊ KARÎGER E.

BÛK LI ZAVAY PÎROZ BÎT.

L

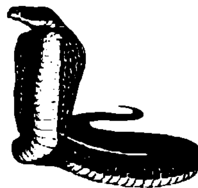
LANDIK	LÊV	LAL	
LÊLAV	SILAV	MILXAF	**BELEM**
SAL	ÇAL	MAL	

EW LANDIKA ZÊRÎN BÎTIN YA KU LEYLA ZANA TÊ DA HEJANDÎ.

SILAV BO HEMÎ KURDÊN DILSOZ.

EVE PÊNÇ SAL E MEMO LI ELMANYA Û XÊZANÊ WÎ LI DUHOK Ê.

M

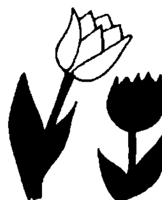

MAR	MASÎ	MÊRDÎN	
ZÊMAR	ÇOMAN	XEMGÎN	**MAR**
KELEM	BELEM	HELIM	

*(YÊ BIÇÎTE BER MASIYA DÊ ŞELÊ WÎ TER BÎTIN
ÇOMAN BAJÊREKÊ XOŞ E.
EZ BI BELEMÊ JI RÎBARÊ XABÎRÎ DERBAZ BÛM.

* Gotina mezinaye

N

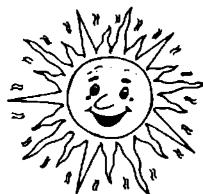
NERGiZ

NIHAL	NERIM	NIZIM
RONDIK	RONAHÎ	SENGER
XEMREVÎN	HINDIRÎN	ŞIRÎN.

*(ÇI KESÊ BILIND BIFIRÎTIN DÊ NIZIM KEVÎTIN).
RONDIKÊT MIN BO ZAROKÊN ŞEHÎDA DIHÊNE XARÊ.
*(ŞIRÎN YA DARÊ JI BELGANE).

* Gotina meziaye

O

OL	OMÊD	OF	
DEHOL	ROJ	DOZ	**ROJ**
KALO	BO	BABO	

OMÊD MELEVANEKÊ ZÎREK E.

ROJ BO ROJ Ê KURDISTA BAŞÛR XOŞTIRE.

BO TU HARÎKARIYA HEJARA NA KEY?

P

PÎR	PENÎR	PIRTÛK	
KEPEN E	SIPNE	ÎPRAX	**DÎPIŞK**
ÇEP	DEP	LEP	

PÊTIVYE MIROV GELEK PERTÛKA BIXÎNÎTIN.

KEPENÊ ŞIVANÎ GELEKÊ STÎR E.

MIN TEXTEKÊ DEPÎ YÊ HEY.

Q

QEL	QELS	QAMÎŞLO	
ÇEQEL	SEQLE	FEQE	**BEQ**
BEQ	REQ	LEQ	

MIN MIROV Ê QELS NEVÊTIIN.

FEQYÊ TEYRAN HOZANÊT XOŞ VEHANDÎNE.

*ÇI ÇEM BÊ ÇEQEL NABIN.

* Gotina meziaye

R

RONAHÎ	RÊBER	REZ	
KARZAN	KARWAN	GIRÎN	**BERAN**
SER	BER	SERWER	

* RÊBERÎ ÇÊTIRE JI RÊNCBERIYÊ.

KARWANÊ ŞEHÎDA WELAT RÊZGAR KIR.

BER LI CIHÊ XO YÊ BI QEDRE.

* Gotina meziaye

S

SAHÎ SAVAR SÊWÎ

SERSING KARESAT SOSIN **SIHWANE**

KIRASDAS GARIS

EVRO ASMANÊ SAHÎ BÛ.

SERSING HAVÎNGEHEKA KURDISTANÊ YE.

BAPÎRÊN ME NANÊ GARISÎ DIXAR.

S

ŞIVAN	ŞORES	ŞEV	
ŞOREŞVAN	PÊŞREW	AŞTÎ	**ZIRÎPOŞ**
GAMÊŞ	ÊŞ	BAŞ	

ŞIVAN PERWER ŞOREŞVANEKÊ BIHA GIRAN E.

ŞOREŞÊN KURDA HER DI BERDEWAMIN.

MIROVÊ BAŞ HER YÊ SERBILIND E.

T

TEVINTALAN TEŞÎ

PATE ÇETE KEFTIN **TIRAZÎ**

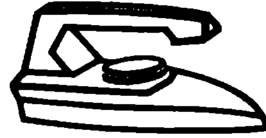
SERKEFT SIRT COT

LI ROJÊN ENFALAN DIJMINA GELEK TALAN Ê ME BIR.

CELVAN JI SERÊ DARA GÛZÊ KEFT.

COTYAR Ê ÇÛYE NAV COT Î.

U

UTÎ

UTÎ	DU	URMANA
KURD	DUJMIN	GURC
TU	KULAV	KUŞTIN

MIN CILKÊT XO UTÎ KIRIN.
SEROKÊT KURDA GELEK CARA BAWERIYA XO BI DUJMINA ÎNAYE Û PAŞÎ GELEK PÊŞEMAN BÛYNE.
TU ÇICARA QENCYÊ JI BÎR NEKE.

Û

RÛBAR DÛR ŞÛR **ŞÛK**

ÇÛN HEMÛ KEPÛ

HÛN

PÊDVYE ÇI CARA ÛCAX BI ŞER NE ÇIN.

RÛBARÊN KURDISTANÊ GELEK DIBOŞIN.

EVRO MÊHVANÊN ME ÇÛNEVE.

V

VIZIK VEJÎN VALA

GEVER TEVINHEVGIR

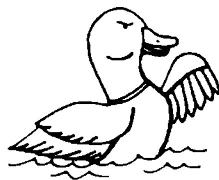
ÇAV NAV SILAV **SÊV**

NESAXÊ ME PÎÇEK VEJÎ VE.

NAZDAR BAŞ TEVNÎ DIKETIN.

SILAV BO DILSOZÊT RÊKA AZADI YÊ.

W

WELAT	WERE	WERAR	**WERDEK**
BAWER	HEWDAN	DEWAR	
KEW	XEW	DEW	

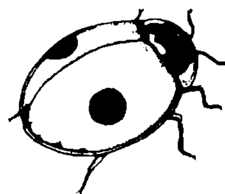
*(ŞAM ŞEKIRE LÊ WELAT HER ŞIRÎNTIRE).

ÇICARA BAWERÎ YA XO BI DUJMINÎ NE ÎNE.

*(EGER ÊKÎ ÊK NEVÊTIN XEWNÊT NEXOŞ PÊVE DIBÎNÎT).

* Gotina mezinaye

X

XEBAT	XANÎ	XARZA	
MUXABIN	SAXLEM	SEXBÊR	**XALXALOK**
KELEX	PELEX	ÇERX	

*(XALA XARZA RAKIRIN, MAMA BIRAZA BIN AX KIRIN).

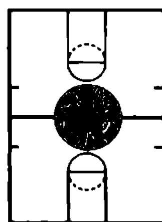
AGIR ZÎ BERDIBÎTE PELEXÎ.

DUJMINÎ KELEXÊT XO HÊLAN Û REVÎN.

* Gotina mezinaye

Y

YAD	YARÎ	YEMAN
NEYAR	SÎYAR	LEYLAN
MEY	WEY	KEY?

YARÎGEH

LEYLA Y Û RÊZGARÎ YARÎ KIRIN.

GELEKÊ HIŞYAR BE JI NEYARÊ Xo.

WEY XUZÎ MIN DÎTÎ KURDISTAN BÛYE DEWLET.

Z

ZINAR	ZANA	ZiViR	
KIZIR	HIZIR	HIZAR	**ZENGiL**
WERZ	BERZ	DERZ	

PÊTIVIYE EM GELEK RÊZGIRTINÊ BIDEYNE MIROVÊN ZANA.

EVE DU ROJE BARAN NEHATYE ERDÊ KIZIR BÛY.

BIHAR XOŞTIRÎN WERZÊ SALÊ YE.

RAHÊNAN راهێــنان

1- ڤان پەیڤێن ل خارێ ب تیپێن لاتینی بنڤیسە:

ئاشتی، نەورۆز، گیابەند، ئێڤار، پێشمەرگە، گوند، ئەڤراز، وەلات، زنار، ئازادی، یاری، کوردستان، رۆناك، رەوشەنبیر، ئیڤان، شەمال، چیا، دەولەمەند، جەرگ، قولنگ.

2- ئەڤان پەیڤان بگوهورە سەر تیپێن ئەرەبی:

DASTAN,	AMÊDÎ,	SERHILDAN,
NÊRGIZ,	EYAZ,	NÊÇÎRVAN
DILDAR,	ŞERMÎN,	ÇEMÇEMAL,
RÊNCBER,	QAZAN,	KURDAYETÎ,
PEŞÎMAN,	XUNAV,	DÎMOKRASÎ
PERWÎN,	AKRÊ,,	MIROVAYETÎ,
EVRÎK,	SERKEFTIN,	ROJNAMEVAN,
ÎPRAX,	KEDXUDA,	QAREMANÎ,
PÊŞKEFTIN	CANDA	ŞEHRÎVAN

3- ئەڤان هەڤوکا ب تیپێن لاتینی بنڤیسە:

- دهۆك باژێرەکێ کەڤنێ کوردستانێ یە.
- ئاڤەدانکرنا کوردستانێ ئەرکەکێ نیشتمانی یە.
- ئەز خەلکێ باژێرێ مهابادێ مە.
- مللەتێ کورد مللەتەکێ ئاشتی خوازە.
- پەرلەمان بەرهەمێ خوینا شەهیدانە.
- جوتیاری رەزێ خۆ سەخبێرکر.
- شەرێ برا کوژیێ زیانەکا مەزنە بۆ مللەتی.
- لژێر سیبەرا حوکمەتا کوردستانێ خەلك ئازادە.
- کەس ب خوزیا ناگەهتە باقێ کەزیا.
- ئێڤاری دێ چمە سەیرانگەها مێرگا درێژ.

4- ڤان هەڤوکێن ل خارێ بگورە سەر تیپێن عەرەبی:

- NEWROZ CEJNA KURDA YE.
- EVRO KURD DI AZAD IN.
- LI SALA 1969 DUHOK BO PARÊZGEH.
- KURDISTAN WELATEKÊ ŞIRÎN E.
- *(EZMAN DRÊJ DARKOKÊ SERÊ XUDANIYE).
- NÊÇÎRVANÎ DU KEW KUŞTIN.

- *(BERXÊ NÊR BO SER BIRÎNÊYE).
- SERHILDAN BERHEMÊ XÛNA ŞEHÎD AYE.
- HÎVYA ME SERKEFTINA MILETÎ YE.
- EVRO HEMÎ CÎHAN MILLETÊ KURD NAS DIKETIN.

* Gotina mezinaye

5- ئەڤان گوتنێن مەزنا ب تیپێن لاتینی بنڤیسە:

- ترانە دبنە مژانە.

- داوەتا میرا، گریێ ل فەقیرا.

- کوند ژی برایێ بازی یە.

- تشت ب کێمی یێ خۆشە.

- کەو وەلاتێ خۆ ژبیر ناکەت.

- کەس ژبەر بەلا خلاس نابیت.

- قەبرێ سوارا هەر یێ کۆلایە.

- سەرێ لبەر منەتا بلا بچیتە زیارەتا.

- من ئەڤ چاڤە بۆ هندێ نەکلداینە.

- شولکەرێ خۆبە خوشتڤیێ خەلکی بە.

- شوینا شێرا رویڤی لێ دکەن گێرا.

– ئەگەر چەق رەقا ژ کابانیا مالێ هات برسا مێڤانی دشکێت.

– چیر چیرا دەیندارێ نەخوشترە ژ پێڤەدانا کورەمارێ.

– سەد سال بێنە سەر ساڵەکێ، فێل ناکەڤیتە سەر کێلەکێ.

– هەتا نیڤا دەستی رەش نەبیت، تاما دەڤی خۆش نابیت.

6- ڤان گوتنێن مەزنا ب تیپێن عەرەبی بنڤیسە:

- KEWÊ BAŞ DI HÊLÎNÊ DA DIYAR E.
- HEMÎ GULA BÊHIN JÊ NAHÊT.
- MIRIN FER E BEHÎ QER E.
- NANÊ MIROVÎ BELA SERÊ MIROVÎ YE.
- YA DIL BÊJÎT PÊ NEŞÊT VEŞÊRÎT.
- HER ÊK DÊ NANÊ BEXTÊ XU XUT.

7- ئەڤێ هۆزانا ل خارێ ب پیتێن لاتینی بنڤیسە:

لـــێـــڤ

قاچاخ

جوتێ ئەوان ئەوان ئێش و

سۆرە لێڤا نەساخییێت بو من دبنە

ل من بوینە هێرش و گەف

کویزییێت سێڤا

چ جارا دلنادەم

بخوم

هەر دێ مێژم

پارچە هوزانا

پێ بێژم

وان ژی

پێشوازی هەیە

هەردەم بەرهەڤ

ژ بو بەرەڤانی کرنێ

بەرامبەری

GOTINÊN MEZINAN

1- Eger bo welatî ne bîye gulzar bo miletî ne be seyê har.

1- ئەگەر بۆ وەلاتی نەبیە گولزار بۆ مللەتی نەبە سەیێ هار.

2- Kewê nêçîrê dimê wî yê xar e.

2- کەوێ نێچیرێ دمێ وی یێ خارە.

3- Dara xuzIya ya hişk e.

3- دارا خوزیا یا هشکە.

4- Heta serê tena ne êşît mêranî li mirovî dîyar na bît.

4- هەتا سەرێ تەنا نە ئێشیت مێرانی ل مرۆڤی دیار نابیت.

5- Bi xilmetê dê gehye dewletê.

5- ب خلمەتێ دێ گەهیە دەولەتێ.

6- Eger Gurg neman nanê sa dê biryêt.

6- ئەگەر گورگ نەمان نانێ سا دێ بریێت.

7- Goştê mêra ne bi kêşan e ne bi pîvan e.

7- گۆشتێ مێرا نە ب کێشانە نە ب پیڤانە.

8- Hevdey kanûnê beref havînê, hevdey xizîranê berev zivistanê

8- هەڤدەی کانینێ بەرەڤ هاڤینێ، هەڤدەی خزیرانێ بەرەڤ زڤستانێ.

9- Şolêt jinka bîst û çarin du jê diyarin ew jî nan û girarin.

9- شولێت ژنکا بیست و چارن دوو ژێ ددیارن ئەوژی نان و گرارن.

10- Av dinîvît belê dijmin na nivît.

10- ئاڤ دنڤیت بەلێ دژمن نا نڤیت.

11- Rûtê cihê xo be neku dewlemendê cihêt xelkî.

11- روویتێ جهێ خوبە نەکو دەولەمەندێ جهێت خەلکی.

12- Eger nanê mirovî di çantIka xelkî da bîtin mirov her yê birsî ye.

12- ئەگەر نانێ مرۆڤی دچانتکا خەلکی دابیت مرۆڤ هەر یێ برسیە.

13- Bimre bi ser bilindî belê ne jî bi ser şûrî.

13- بمره ب سەر بلندی بەلێ نەژی ب سەر شووری.

14- Eger mêr mêr bît, bila xencer kêr bît.

14- ئەگەر مێر مێر بیت بلا خەنجەر کێربیت.

15- Destê bîyanîya bo mar gestinê yê baş e.

15- دەستێ بیانیا بۆ مار گەستنێ یێ باشە.

16- Bihara bê baran Pez hêla bê çerwan.

16- بهارا بێ باران پەز هێلا بێ چەروان.

17- Hîvî wekî sitêrekê ye hindî şev tarî dibît ew pêtir geş dibît.

17- هیڤی وەکی ستێرەکێ یە هندی شەڤ تاری دبیت ئەو پتر گەش دبیت.

18- Eger goşt yê girane, nexwarn ya erzan e.

18- ئەگەر گۆشت یێ گرانە نەخوارن یا ئەرزانە.

19- Çirayê azadîyê kêm dibît belê na vemiryêt.

19- چرایێ ئازادیێ کێم دبیت بەلێ نا ڤەمرێت.

20- Biv biv ji pêvedanê nexoştir e.

20- بڤ بڤ ژ پێڤەدانێ نەخوشترە.

21- Şam şekir e welat şirîntir e.

21- شام شەکرە وەلاّت شرینترە.

22- Yê ne xarî bi simbêlave may.

22- یێ نەخاری ب سمبێلاڤە مای.

23- Şêr şêre çi jin e çi mêr e.

23- شێر شێرە چ ژنە چ مێرە.

24- Eger hevalê te bu av nede naf.

24- ئەگەر هەڤالێ تە بو ئاڤ نەدە ناف.

25- Heta li ser desta bi rêve neçî qadrê piya nizanî.

25- هەتا لسەر دەستا برێڤە نەچی قەدرێ پیێ یا نزانی.

26- HÎVÎ BI HÎVÎ, ÇÎVE DERMANÊ ÇÎVÎ.

26- هیڤی ب هیڤی، چیڤە دەرمانێ چیڤی.

27- Ez çiya tu çiya gulik ma bê giya.

27- ئەز چیا تو چیا گولك ما بێ گیا.

28- Sê kidyêt heyin li dinê

Êk ewe diçîte rêka bi tinê

Yê dî ewe li jêhelya dikêşît tîtinê

Yê sê ew yê dikevîte bin hikmê jinê

28 سێ گدیێت هەین ل دنێ

ئێك ئەوە دچیتە رێکا ب تنێ

یێ دی ئەوە ل ژێهەلیا دکێشیت تیتنێ

29- کەراوا خۆراوا نەکەرا دل کەسەرا.

KERAWA XORAWA, NEKERA DIL KESERA.

30- دەستێ ب تنێ دەنگ ژێ ناهێت.

DESTÊ BI TINÊ DENG JÊ NAHÊT.

سـالناما كوردى

عربى	Soranî	Behdînî
آذار	(Axlife - Xakelêw)	Adar - Nevroz
نيسان	Banemir	Nîsan
مايس	Cuzerdan	Golan
حزيران	Pûşper	Xizîran
تموز	Xermanan	Tîrmeh
آب	Gelawêj	Tebax
أيلول	Miştaxan—Rezebar	Îlun
تشرين الاول	Gelarêzan	Çirya (Pêşî) êkê
تشرين الثاني	Sermawez	Çirya (Paşî) dûyê
كانون الاول	Befranbar	Kanîna biçûk
كانون الثاني	Rêbendan	Kanîna mezin
شباط	Reşeme	Sibat

EY REQÎB

EY Rerîb, her mawe qewmî Kurdziman
Nayşikênê danayî topî zeman

Kes nelê Kurd mirduwe, Kurd zînduwe
Zînduwe qet nanewê alakeman

Ême roley rengî sûr û şoriş în
Seyrîke xwênawîye rabirdûman

Ême roley Mîdya û Keyxusrew în
Dîniman e, ayînman her nîştiman

Çend hezar lawanî Kurdî nere şer
Bûn be qurbanî, hemûyan nêjiran

Lawî êstaş hazir û amad ye
Canfîda ye, canfîda ye, canfîda

Lawî Kurd helsaye ser pê wek dilêr
Ta be xwên neqşî eka tacî jîyan

DILDAR (1918-1948)

Torê Kurdî

Mebest û eger ji torê, ew gotin û peyv û cewahir û durêt ciwanin ewêt ku ji lêvêt her hozanvanekî derdikevin yan torevanek dadrêjîte ser kaxezê.

li vêre ez dê bi kurtî torê Kurdî deme nîyasîn.

Qonaxêt Torê Kurdî:

1- ***Qonaxa Êkê***: Ji kevin da ta ku çerxê heftê zayînî.

2- ***Qoaxa Duyê***: Ji çerxê heftê ta ku çerxê hevdê zayînî.

3- ***Qonaxa Sêyê***: ji çerxê hevdê ta ku roja evro.

EHMEDÊ XANÎ

Binav û dengtirîn hozanvanê kevnê Kurd e, gupîtka hozana Kurmanc ya jorî ya girtî .

Nav û dengên Xanî digel {Mem û Zînê} tuxîbêt welatî yêt birîn û li cîhanê yên deng veday.

Seydayê bi nav û deng Ehmedê Xanî yê nemir, bêguman wekî babekê gelekê dilsoj, cerg û hinavsotî û xemxorê milletê Kurd yê şepirze, belngaz û bê xudan bûye:

Kirên ji dil û hinavan hatîye ji bê kesîya milletê xo , ji ber hindê hêz û vejen, hiş û hizir û bîr, desthatin û jêhatina xo ji bo qurtalkirin û rizagarkirina milletê xo yê Kurd yê bê kes û bê semyan mezixandîye.

Armanc û hîvî û omêda wî ji livîn, werarê, berhevkirin û berdestkirina jîn û jîyareka serferaz û serbilind ji bo milletê Kurd bûye.

Daku Kurd jî wekî gelên çar kinar yêt ku ne ji wan pêvehatîtir û jêhatîtir bişêt (bikarît) şûnewarêt bab û bapîran biparêzît, ziman û tor û roşenbîrya Kurdî roj bo rojê pêşve bibet, da ku milletê Kurd di gel milletêt çarkinar û cîhanê hemî bizav û xebata xo bikene êk ji bo tenahiyê û aştîyê û pêşdaçûna mirovayetîyê. Ku hemî pêkve milêt xo bidene êk, rê li ber zordar û xwînmêja bibrîn ku neşên bi çu reng û awayan berê xuha me bixun, westyan û mandîbûna pale û rêncberan bixûn.

Seydayê mezin Xanî yê nemir bi çavekê dûrbîn berê xo daye gelê Kurd, dîtîye ku bi rêka nehêlana nezanînê û xem ji zimanê makê û şûnwarêt Kurdî. Xanîyê gelêt Kurd dişêt kesatîya xo biparêzît ku gelekê cudaye ji gelêt dî; Sexletêt xomalî yên ku gelekî ji yê dî cuda diken di nav milletê Kurd da jî hene .

Her ji ber hindê jî (Mem û Zîn) ya rengîn çîroka serbestîya milletê Kurd vehîna; têda êş, derd, jan û egerêt paşvemana milletê Kurd di dîbaca wê da danan. belê bi dananeka hind ya Şehrezane û pisporane, tu xo dibêjî wênekê fotogirafîye wesa dûr û xuya kirye; dest û darê milletê Kurd têda dijî û rê çewa ji wî dest û darî diçine dest û darekê dî yê pir hiner û rûmetî û serferazî danaye.

Jîna Xanî:

Xanî yê nemir dîroka bûna xo ya gotî, di hozaneka xuda dibêjîtin:

Lewra ku dema ji xeîybê fekbû

Tarîx hizar û şêst û yek bû

anku bûna wî dikevît berambrî sala (1650) zayînî.

navê wî (EHMED kurê ŞÊX ILYAS)e ji êlê XANIYAN li bayezî dê yê ji dayk bûy.

Wî li van cihan {mizgefta Miradîyê li **Bayezîdê, Exlat, Orfayê** û **Bitlîsê**} xandina xo birîye serî. Sera Bexda û Misrê daye û heca xo kirîye.

Mirina Xanî kesê nedizanî kîj sal bû heta Xudê jê razî (Elaeddîn Sucadî) di pertûka xo da (Mêjûy edebî Kurdî)

di berperê 217 gotî sala (1119) mişextî, Xanî çûye ber dilovanya Xuday li gor nivîsîna li ser pîstê destnivîsa Mem û Zîn a Xanî ya li nik wî ya gotî } طار خاني الى ربه { anku Xanî firî bû layê Xudê. Eve bi hijmara tîpêt (Ebcedî ئه‌بجه‌دى) diket sala (1119) mişextî beramberî sala (**1707**) zayînî ; anku ew **57** sala yê jîyay nûke gorê wî yê li Bayezîdê wekî mezarekî xelik qest dikenê.

Hozanvanê me (Belaxe بلاغه) û (Nehu نحو) û (Serif صرف) yêt xwandîn şehrezayeka mezin tê da hebû, hindî bêjî hêj wêvetir bû.

Xanî ji bilî zimanê Kurdî gelek yê şehrezabû di van zimana da:

Turkî û **Erebî** û ***Farsî*** û hozan pê di vehandin.
Dastana wî (Mem û Zîn) 2661 rêzin, hemî laya vedgirîtin: Nîştîman perwerî û Ayînî û Evînî û Felsefe û Saluxdan (وصف).... htd.

Çunkî Mem û Zîn dastaneka gelek bi nav û deng e, lewma ya hatîye wergêran bo van çend zimanêt bîyanî:
1) Ros 2) Firensî 3) Ingilîzî 4) îtalî 5) Erebî
Ji berhemêt Xanî:

1) Mem û Zîn {dastan}.
2) Nû bihara zarokan {Ferhenk Kurdî-Erebî}.
3) Eqîde û Îman.
4) Xezel û Qesîde.

Parçek ji dastana Mem û Zîn î ya Ehmedê Xanî:

Ger dê hebûya me padîşahek
Layiq bidîya xwedî kulahek

Tayin bibûya ji bo wî textek
Zahir vedibû ji bo me bextek

Hasil bibûya ji bo wî tacek
Elbette dibû me jî rewacek

Ger dê hebûya me îttîfaqek
Vêkra bikira me înqîyadek

Rom û ereb û ecem bi temamî
Hemûyan ji me ra dikir xulamî

Tekmîl dikir me dîn û dewlet
Tehsîl dikir me îlm û hîkmet

CIGERXÎN

Bilbilê Nîştimanî, dixtorê êş û janêt milletê Kurd sêwiyê bab nedîtî, Şivanê bilîl xuş, zengila serbexuyê agirê Kurdistanê, helgirê meşxela azadîyê, evîndarê Kurdistanê, daxazkerê duza xu Cigerxîn li sala (1903) li gundê Hesar ê li Kurdistana Turkiya Ji dayk bûye, navê wî (Şêx Mûs) babê wî (Hesen Mihamed)e.

Piştî mirna babê wî digel xîşk û birayên xu Hesarê bicih di hêlît u qesta bajêrê (Amûde) diket.

Jiyê (Şêx Mûs)î yazde sal bûn demê dayka wî çûye ber dilovaniya xudê, evê jî gelek kar têkire ser.

(Şêx Mûs) her ji zarukanîya xû tûşî jiyana derbideryê û renc kêşanê dibît û sexmeratî peydakirna pariyê nanî neçar dibît xulamîniya dewlemend û kedxuda biket.

(Şêx Mûs) li gundê dêrîk li nêzîkî Mardînê dest bi xandinê kir, paşî li hemî Kurdistanê geriya û li kîrê guh melayakê baş biba da qest ketê û linik xînît, seydayê Cigerxîn hozan kire rêyek bo vî miletî da zû bigehîte paşerojeka geş û hozaneka rast û paqij pêşkêşî gelê xû biket belê bi ewa di hozanêt xoda daxaz kirî şad nebû ew bo li roja 23/10/1984 li bajêrê (Stokhulim)ê li walatê Siwîd ê xatra xo ji vê dunyayê xast û çû ber dilovaniya Xudê.

berhemêt Cigerxînî evene:

1- Dîwana pêt û birosk li sala 1945 li Şamê hatiye çapkirin.

2- Dîwana sewra Azadî li sala 1954 li Şamê hatiye çapkirin.

3- Kîme EZ li sala 1973 li Beyrûtê hatiye çapkirin.

4- Dîwana ronak li sala 1980 li Siwîdê hatiye çapkirin.

5- Dîwana Zend Avêsta li sala 1981 li Siwîdê hatiye çapkirin.

6- Dîwana Şefeq li sala 1982 li Siwîdê hatiye çapkirin.

7- Dîwana Hîvî li sala 1983 li Siwîdê hatiye çapkirin.

8- Dîwana Aştî li sala 1985 li Siwîdê hatiye çapkirin.

- (Cigerxîn)î rê nîşa kiça kurda da, da paşeroja xu bizanît û di bêjît:

Ey kiçê rabe bixîne da tu serbest her bijî

zû ji xew tu ser helîne bes bimîne bê mejî

rêncbera hundir tuy tim rind û jî

û zana be bo te pêtir her divêtn xîndewarî û paqijî

ger nexînî kes ji bo me eş û derman na kujî.

EHMEDÊ NALBEND

Bilbilê çiyayê Metînî, belengazê bejin û balayêt zerî û esmera birsîyê Azadîyê, sofîyê bê war û mesken gula baxê hemyan (EHMEDÊ NALBEND):

Navê wî bi xo bo me di van herdu malkên xarê nivîsî:

Qebule min tu Ehmed dîn û dunya

Bo xatira vê suřa (Îbinlemînî)

Ehmedê Nalbend li sala 1891-1892 li gundê Bamernê hatye ser dunyayê, li sala 1964 xatira xo ji vê dunyayê xastîye piştî gelek nexoşî birîn.

Nalbend xelkê Bajêrê Amêdiyê ye, Bab û bapîrêt wî ji kevn da yê li wêrê jiyay ne heta nuke jî (binemala Bagêra) ya navdare li Amêdyê, lê jiber destkurtî û hejariya xo babê wî qesta Bamernê kir û Ehmed li wêrê peyda bû.

Piştî jîyê Nalbendî gehiştye (14-15) saliyê, babê we dana ber feqatiyê li gundê Bamernê, paşî ji wêrê çû gundê (Mayê) li naf Barwarî jorya û gelek cihên dî.

Piştî xandina xo bi dumahî înay li gundên Çem Seyda û Xişxaşa dest bi melatiyê kir.

Li sala 1920 demê hêzên îngilîzî bi ser devera behdînan da girtî, Ehmedê Nalbend di gel Şêxêt mayê çû gundê (Çelê) li Kurdistana Turkya, ew huzanêt wî li wêrê vahandîn ji hemî huzanêt wî bi hêztir û rêk û pêktirin.

Piştî tenahî ketye devera behdînan, Ehmedê Nalbend carekadî vegerya naf cih û warên xo, çu gundê (Bêduhê) û li wêrê bo mela, jinek jî li wêrê îna, paşî çû gundê (Rîsê) li naf gulyia û deh sala ma li wêrê.

Li sala (1944-1945) Ehmedê Nalbend vegerya Amêdiyê û salekê ma û paşî çû Bamernê dîsan li sala (1957) vegerya Amêdiyê.

Nalbendî jiyana xo hemî bi vî rengê tehil û nexoş burand û li çi ciha akinci nedibû, her salekê du sala da li gundekî di mînît û paşî da çîte gundekê dî, heta sala 1964 li gundî Xişxaşa xo kuştî.

Nalbendî xebateka dîr û dirêj ya kirî di rêka azadiyê û serbestyê da, eve jî parçeka huzana wîye demê axînka radhêlît ka çewa şeveka reş bi ser gelê Kurd da hat demê dibêjît:

Mixabin bu cihê Kurda
Nihu lê bûye êvarî
Heta evro di xewda man
Bi ser da hat şeva tarî
Cihê mêra cihê şêra
Cihê dîndarî û xêra
Cihê namîs û vavêra
Nihu keftîne bin barî
Berî evro cîhangîr bûn
Melok û Hakim û Mîr bûn
Xudan hukim û çek û şîr bûn
Ji eslê (onsir) ê Arî
Hukim ker bûn gelek sala
Li naf xeyrî xu bûn ala.

عربي	کوردی	لاتینی
أقليم كوردستان	هەرێما کوردستانێ	Herêma Kurdistanê
المجلس الوطني الكردستاني	جڤاتا نیشتمانیا کوردستانێ	Civata nîştimaniya kurdistanê
مجلس الوزراء	جڤاتا وەزیران	Civata wezîran
رئيس مجلس الوزراء	سەرۆکێ جڤاتا وەزیران	Serokê civata wezîran
وزارة الداخلية	وەزارەتا نافخویی	Wezareta nafxoyî
وزارة المالية	وەزارەتا دارایی	Wezareta darayî
وزارة التربية	وەزارەتا پەروەردێ	Wezareta perwerdê
وزارة العدل	وەزارەتا داد	Wezareta dadê
وزارة الثقافة	وەزارەتا رەوشەنبیری	Wezareta rewşenbîrî
وزارة الزراعة والري	وەزارەتا چاندن و ئاڤدانێ	Wezareta çandin û avdanê
وزارة البلديات والسياحة	وەزارەتا باژێرڤانی و گەشت و گوزاری	Wezareta bajêrvanî û geşt û guzarê
وزارة الصناعة والطاقة	وەزارەتا پیشەسازی ووزە	Wezareta pîşesazî û wuze
		Wezareta saxlemiyê

وزارة الإعمار والتنمية	وەزارەتا ئاڤەدان و گەشەپێدانێ	Wezareta avedan û geşepêdanê
وزارة النقل والمواصلات	وەزارەتا ڤەگوهاستن و گەهاندنێ	Wezareta veguhastin û gehandinê
وزارة الأشغال والإسكان	وەزارەتا کار و ئاکنجیکرنێ	Wezareta kar û akincîkirnê
وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية	وەزارەتا ئەوقاف و کاروبارێ ئیسلامی	Wezareta ewqaf û karûbarê îslamî
وزارة المساعدات الإنسانية والتعاون	وەزارەتا هاریکاریێن مرۆڤایەتی و هەڤکاری	Wezareta harîkariyên mirovayetî û hevkariyê
محافظة	پارێزگەه	Parêzgeh
دائرة	فەرمانگەه	Fermangeh
مديرية عامة	رێڤەبەریا گشتی	Rêveberiya giştî
مديرية	رێڤەبەری	Rêveberî
مسؤول	بەرپرس	Berpirs
مدير	رێڤەبەر	Rêveber
نائب	جێگر	Cêgir
معاون	هاریکار	Harîkar
وكيل	بریکار	Birîkar

عربي	كوردى	لاتينى
موظف	فەرمانبەر	Fermanber
مشرف	سەرپەرشتیار	Serperştyar
كاتب	نفیسەر	Nivîser
كاتب طابعة	چاپکەر	Çapker
مدقق	هویربین	Hîrbîn
مراقب	زێرەڤان	Zêrevan
مرشد	رێبەر	Rêber
حرس	پاسەوان	Pasewan
مفتش	لێگەر	Lêger
معلم	سەیدا (فێرکار)	Seyda (Fêrkar)
أمين صندوق	خەزنەدار	Xeznedar
مهنة	پیشە	Pîşe
مهندس	ئەندازیار	Endazyar
محامي	پارێزەر	Parêzer
طبيب	نوژدار	Nojdar
نجار	دارتاش	Dartaş
مضمد	برینپێچ	Birînpêç
رياضي	وەرزشڤان	Werzişvan

عربي	كوردی	لاتيني
خباز	نانپێژ	Nanpêj
فلاح	جوتیار	Cotyar
عامل	پاڵە	Pale
رسام	وێنەکێش	Wênekêş
تاجر	بازرگان	Bazirgan
حاكم	دادوەر	Dadwer
مصور	وێنەگر	Wênegir
ممثل	زارڤەکەر	Zarveker
صحفي	ڕۆژنامەڤان	Rojnamevan
صراف	پارەگهۆر	Pare guhor
ملاح	گەمیڤان	Gemîvan
سائق	شۆفێر	Şofêr
طيار	فرۆکەڤان	Firokevan
صائغ	زێرینگر	Zêringir
صباغ	بۆیاغچی	Boyaxçî
خطاط	باش نڤیس	Başnivîs
حلاق	سەرتراش	Sertiraş
طحان	ئاشڤان	Aşvan

فنان	هونەرمەند	Hunermend
سكافي	پنیدۆز	Pinîdoz
رسام	نیگارکێش	Nîgarkêş
مساح	پیڤەر	Pîver
ضابط	ئەفسەر	Efser
جندي	سەرباز	Serbaz
محاسب	ژمێریار	Jimêryar
محافظ	پارێزگەر	Parêzger
متقاعد	خانەنشین	Xanenişîn
شهادة الجنسية	رەگەزنامە	Regezname
هوية الأحوال المدنية	ناسناما باری باژێریی	Nasnama barê bajeriyî
شهادة	باوەرنامە	Bawername
كفيل	گەرەودار	Gerewdar
كفالة	گەرەو	Gerew
جامعة	زانکۆ	Zanko
كلية	کولیژ	Kulîj
مدرسة	قوتابخانە (فێرگەه)	Qutabxane (fêrgeh)
إعدادية	ئامادەیی	Amadeyî

متوسطة	ناڤنجی	Navincî
مدرسة ابتدائية	قوتابخانا سەرەتایی	Qutabxana seretayî
معهد	پەیمانگەه	Peymangeh
رياض الأطفال	ساڤاخانە	Savaxane
حضانة	داینگەه	Dayngeh
خزينة	گەنجینە	Gencîne
مستشفى	نەخوشخانە	Nexoşxane
مركز صحي	بنگەهی ساخلەمیی	Bingehê saxlemyê
مصرف	بەنك	Benk
مركز الإطفاء	بنگەهی ئاگرڤەمراندنی	Bingehê agir vemirandnê
متحف	مۆزەخانە	Mozexane
نادي	یانە	Yane
رياضة	وەرزش	Werziş
طبع	چاپ	Çap
هوية	ناسنامە	Nasname
استعلامات	پرسگەه	Pirisgeh
منهج	پرۆگرام	Pirogram
حانوت	فرۆشگەه	Firoşgeh

إدارة	کارگێری	Kargêrî
عقوبة	سزا	Siza
بطاقة دعوة	داخازنامە	Daxazname
استمارة	فۆرم	Forim
تعهد	سۆزدان	Sozdan
بطاقة	کارت	Kart
برقية	برووسکە	Birûske
قائمة	لیستە	Lîste
معاملة	ماملە	Mamile
سجل	تۆمار	Tomar
جدول	خشتە	Xişte
مرض	نەخۆشی	Nexoşî
وباء	پەژی	Pejî
جرعة	قورچ	Qurç
كآبة	پۆسیدەیی	Posîdeyî
صرع	تەپ	Tep
السل	ئێشازراڤ	Eşazirav
مرض السرطان	پەنجەشێر	Penceşêr

طاعون	كولارەش	Kulareş
حصبة	سۆرك	Sorik
حموضة	بەرسۆژ	Bersoj
الجدري	خوریك	Xurîk
مختبر	تاقیگەه	Taqîgeh
اختبار	تاقیكرن	Taqîkirin
الوقاية	پاراستن	Parastin
فريق	تیم	Tîm
ملعب	یاریگەه	Yarîgeh
لعبة	یاری	Yarî
شوط	گێم	Gêm
كرة القدم	تەپا پێ ی	Tepa pêy
كرة الطائرة	فولی بۆل	Folîbol
كرة السلة	باسكت بۆل	Baskit bol
كمال الأجسام	لەش جوانی	Leş ciwanî
مصارعة	خولێدانك	Xulêdank
ساحة	مەیدان	Meydan
سياج	پەرژان	Perjan

اتفاق	ڕێکەفتن	Rêkeftin
إثبات	سەلماندن	Selmandin
اجتماع	کۆمبوون	Kombûn
أجهزة	ئامیر	Amîr
إجازة	دەستووری	Destûrî
إحصاء	سەرژمێری	Serjimêrî
احتياط	یەدەك	Yedek
احتفال	ئاهەنگ	Aheng
إخلاص	دلسۆزی	Dilsozî
استعداد	بەرهەڤی	Berhevî
استمرار	بەردەوامی	Berdewamî
أساس	بنیات	Binyat
أزمة	گرفتاری	Girftarî
استقالة	دەست ژکارکێشان	Dest ji kar kêşan
استنساخ	کۆپی کرن	Kopî kirin
اشتراك	هەڤپشکی	Hevpişkî
أصيل	ڕەسەن	Resen
إضافة	زێدەبار	Zêdebar

اطمئنان	پشت راستی	Piştrastî
إعلان	ئاگەهداری	Agehdarî
إعلام	راگەهاندن	Ragehandin
إعمار	ئاڤەدانکرن	Avedankirin
إعصار	بارۆڤە	Barove
راهبة	رەبەن	Reben
أرمل	بێژن	Bêjin
أرملة	بیژن	Bîjin
اصل	نەژاد	Nejad
إطاعة	گوهداری	Guhdarî
إصرار	رژدی	Rijdî
اقتراح	پێشنیار	Pêşniyar
انتخابات	هەلبژارتن	Helbijartin
إنتاج	بەرهەم	Berhem
انشقاق	دوبەرەکی	Duberkî
اكتشاف	ڤەدیتن	Vedîtin
التزام	پێگیری	Pêgîrî
إلغاء	هەلوەشاندن	Helweşandin

عربي	كوردى	لاتيني
اهتمام	پوویتەدان	Pûtedan
إهمال	خەمساری	Xemsarî
أدب	تۆره	Tore
أمة	نەتەوه	Netewe
أمية	نەخوێندەواری	Nexûndewarî
اعتيادي	ئاسایی	Asayî
أمن	تەناهی	Tenahî
برنامج	بەرنامه	Bername
بطالة	بێ کاری	Bêkarî
بلاغة	رەوانبێژی	Rewanbêjî
بيئة	ژینگەه	Jîngeh
بشرى	مزگینی	Mizgînî
تاييد	لایەنگیری	Layengîrî
تامين	دابینکرن	Dabînkirin
تاثير	کارتێکرن	Kartêkirin
تبرع	بێش	Bêş
تبديل	گۆهورین	Guhorîn
تجربة	سەربوور	Serbûr

عربي	كوردى	لاتينى
تخطيط	نەخشەکێشان	Nexşe kêşan
تصميم	نەخشەدانان	Nîxşe danan
ترميم	نویژەنکرن	Nûjenkirin
ترفيهي	خوشبێری	Xoşbêrî
تزيين	خەملاندن	Xemlandin
تراث	کەلەپۆر	Kelepor
تشكيل	پێك ئینان	Pêkînan
تصنيف	جووين كرن	Cûnkirin
تعيين	دامەزراندن	Damezrandin
تعامل	سەرەدەری	Serederî
تعقيب	لدويڤ چوون	Lidîfçûn
تعليم إلزامي	فێرکرنا ب زووری	Fêrkirna bi zûrî
تفسير	راڤەکرن	Ravekirin
تقرير	راپۆرت	Raport
تنقيح	بژارەکرن	Bijarekirin
تنافس	هەڤرکی	Hevrikî
تهديد	گەفکرن	Gefkirin
تنازل	داگێران	Dagêran

عربي	كوردى	لاتينى
ثروة	سامان	Saman
ثقافة	رەوشەنبیری	Rewşenbîrî
ثقة	باوەری	Bawerî
ثمين	بهادار	Bihadar
جائزة	خەلات	Xelat
جالية	رەڤەند	Revend
جراح	نشتەرگەر	Nişterger
جزية	خوویك	Xûk
جملة	رستە	Riste
جواب	بەرسڤ	Bersiv
جنس	توخم (نفش)	Tuxim (nifş)
جيل	بەرەباب	Berebab
حالة	سەروبەر	Serûber
حالا	دەمل دەست	Demildest
حافز	هاندەر	Hander
حاصل	ئەنجام	Encam
حاجة	هەوجەیی	Hewceyî
حدث	روویدان	Rûydan

عربي	كوردى	لاتينى
حدود	توخیب	Tuxîb
وفي	دلسۆز	Dilsoz
حصار	دووڕپێچ	Dûrpêç
حفلة	ئاهەنگ	Aheng
حق	ماف	Maf
حقيقة	ڕاستی	Rastî
حلف	هەڤپەیمان	Hevpeyman
خبير	شارەزا	Şareza
خطر	مەترسی	Metirs î
خطأ	شاشی	Şaşî
خدمة	خزمەتکاری	Xizmetkarî
خدعة	خاپاندن	Xapandin
دعاية	پرۆپاگندە	Piropaginde
دليل	گرۆڤ	Girov
دعم	پشتەڤانی	Piştevanî
ذكرى	بیرەوەری	Bîreweri
رابطة	هەڤبەند	Hevbend
راتب	مووچە	Mûçe

عربي	كوردي	لاتینی
رعاية	چاڤدێری	Çavdêrî
رحلة	وەغەر	Wexer
رطوبة	شە	Şih
زيارة	سەرەدان	Seredan
زلزال(هزة أرضية)	بیڤەلەرز	Bîvelerz
ساعة	دەمژمێر	Demjimêr
سحر	سێرەبەندی	Sêrebendî
ساحر	سێرەبەند	Sêrebend
سراب	لەیلان	Leylan
سكان	ئاکنجی	Akincî
مخفي (سري)	نەپەنی	Nepenî
سيول	لێسەر	Lêser
شعب	مللەت	Millet
شكاية	گازندە	Gazinde
شعلة	خەتیر	Xetîr
شمعة	مۆمك	Momik
صلاحية	دەسهەلاتی	Deshelatî
صياغة	دارێژتن	Darêjtin

عربي	كوردى	لاتينى
صيدلية	دەرمانخانە	Dermanxane
ضريبة	خويك	Xûk
ضريح	مەزار	Mezar
طائفة	ئۆل	Ol
طقس	سەقا	Seqa
طاقة	ووزە	Wuze
ظاهرة	دیاردە	Diyarde
ظلم	ستەم	Sitem
عالم	زانا	Zana
عائلة	خیزان	Xêzan
عتاب	گلەیی	Gileyê
عفو	لێبۆرین	Lêborîn
عريضة	داخازنامە	Daxazname
عصر	سەردەم	Serdem
عضو	ئەندام	Endam
عضلة	زەڤلەك	Zevlek
عطلة	بێهن ڤەدان	Bêhin vedan
علاقة	پەیوەندی (هاڤلی)	Peywendî (havlî)

عميد	راگر	Ragir
علامة	نيشان	Nîşan
عناد	ركى	Rikî
عادات	تيتال	Tîtal
غريب	هاڤى	Havî
فائدة	مفا	Mifa
فجأة	نشكێڤه	Nişkêve
فرصة	دەليڤه	Delîve
فيضان	لێفان	Lêfan
قاضي	دادوەر	Dadwer
قافلة	كاروان	Karwan
قطاع	كەرت	Kert
قرار	بريار	Biryar
قاموس	فەرهەنگ	Ferheng
كارثة	كارەسات	Karesat
كلمة	پەيڤ	Peyv
مالية	دارايى	Darayî
مبادرة	دەست پێشخەرى	Destpêşxerî

عربي	كوردى	لاتينى
منافسة	هەڤركی	Hevrikî
مناسبة	هەلكەفت	Helkeft
متكافئ	هەڤ كويف	Hevkîf
مجاناً	هەروه	Herwe
مجتمع	جڤاك	Civak
محاولة	پێكۆل	Pêkol
محصول	درامەت	Diramet
مخالفة	سەرپێچی	Serpêçî
مراسل	پەيامنێر	Peyamnêr
مرحلة	قۆناغ	Qonax
مراهق	سنێلە	Sinêle
مستشار	شيرەتكار	Şîretkar
مسرح	شانۆ	Şano
مشروع	پرۆژه	Piroje
مصير	چارەنڤيس	Çarenivîs
مصطلح	زاراڤ	Zarav
مصفى	پارزنينگەه	Parzinîngeh
مطمئن	پشت راست	Piştrast

مظاهرة	خۆنیشاندان	Xonîşadan
معمل	کارگەه	Kargeh
معيشة	ژیار	Jiyar
معجزة	حنێری	Hinêrî
معلومات	پێزانین	Pêzanîn
ممنوع	قەدەغە (بەربەند)	Qedexe (berbend)
امارة	میرگەه	Mîrgeh
مندوب	نووینەر	Nûner
مهمل	خەمسار	Xemsar
موقف	هەلویست	Helwîst
مهاجر	مشەختی	Mişextî
مشكلة	ئارێشە	Arêşe
مساحة	رووبەر	Rûber
مسطرة	راستە	Raste
مقطة	قەلەم تراش	Qelemtiraş
نتيجة	ئەنجام	Encam
نداء	بانگەوازی	Bangewazî
نسبة	رێژە	Rêje

نشرة	بەلاڤۆك	Belavok
نشاط	چەلەنگی	Çelengî
نفی	ماندەلکر	Mandelkir
نقود	دراڤ	Dirav
خارطة	نەخشە	Nexşe
نموذج	نموونە	Nimûne
نكسة	خۆپان	Xopan
نمو	وەرار	Werar
هندسة	ئەندازە	Endaze
هجرة	مشەختبوون	Mişextbûn
هواية	ئارەزوو	Arezû
واجب	ئەرك	Erk
وخيم	زیاندەر	ziyander

ژێـــــدەر

1- میر جەلادەت بەدرخان

2) Elîf u Bêya Kurdî seyda (Osman Sebrî)
Şam 17- 10 - 1954.

3) Nûsînî Kurdî be Latînî (Cemal Nebez) Bexda 1957.

4) Fêrbûna zimanê Kurdî bi Latînî. daner (Muqedem Eziz Akreyî) çapxana Kurdistanê 10 - 9 - 1967.

5) Alfabê (M. Emîn Bozarslan) 27 - 3 - 1968.

6) ئەلف و بێی کـوردی وێنەدار بەتیپی لاتینی بەزاراوەکانی (سۆرانی، بادینی، فەیلی، هەورامی) یا نافداریٚ کـورد (گیوی موکریانی) چاپخانا کـوردستان –هەولێر– 1972ی بوونی.

7) Gulsitana ziman (Sîyamend Ibrahîm) 12-12-1989.

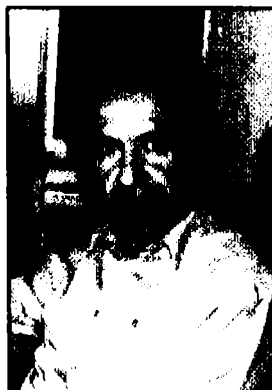
8- هۆزانڤانێت کورد دانانا (صادق بهاء الدین ئامێدی)

9- رێزمانا کوردی دانانا (صادق بهاء الدین ئامێدی)

10- فەرهەنگا فەرمانبەرا (عبدالستار فتاح حسن)

11- زمانیٚ من (پارچا دوییٚ) دانانا (هایدار دلژەن)

کورتیەك ژ ژ یانا رێکێش ئامێدی

ئادارا 1956 ل هاڤینگەها سیلاڤێ
(ئامێدی)ی ژ دایك بویە.
خاندنا خو یا سەرەتایی ل ئامێدیێ بریە
سەری
خاندنا ناڤنجی ل دهوك ێ ب دوماهی ئینایە
سالا 1978 بو ئێکەمین جار دبیتە ماموستا
ل خاندنگەها ئێکمالا بەرواری بالا.
پشتی سەهلدانا پیروز 1991 دگەل کوچبەریا ملیونی قەستا کوردستانا
ترکیا دکەتن (ژ کوچکی دچیتە د تەنیرێ دا).
سالا 1992 دگەل دەستپێکرنا تیلەفزیونا خەبات ل دهوکێ دبیتە
خزمەتکارێ جەماوەری، پرۆگرامێ کەلەپورێ کوردی ئامادە و پێشکێش
دکەتن حەفتییێ جارەکێ.
سالا 1993 قەستا دەرڤەی وەلاتی دکەتن ژ بو چارەسەییێ.

1994 شیا دگەل هندەك هەڤالێت كوردپەروەر كۆمەلا هەوار ل هولەندا دانبتن، ژ بو خزمەتا تەخا هەژار ژ شاگردە و خێزانێت شەهید و ئەنفالكریا و خزمەتا سەقەتا و هەتا نوكە یێ بەردەوامە.
نوكە ماموستایە ل خاندنگەها مالتا ژووری و دیسا كاركەرە ل رادیو دەنگێ كوردستان و تێلەفزیونا كوردستان ل باژێرێ دهوكێ.

ژ بەرهەمێت رێکێش ئامێدی

- لێڤەنابم (قەفتەکا هوزانا) سالا 1985
- شەڤ رەشە (ژیان و هوزانێن ڤەهێل ئامێدی) سالا 1999
- فێرکرنا کوردی ب تیپێن لاتینی سالا 2000 (چاپا ئێکی)
- تەحسین تاها هونەرمەند و کوردپەورە 2004

سـوپاسـيەكا ژدل بۆ ڤان هەڤالێن خوشتڤى

دكتور فاضل عمر
دكتور عبدالله ياسين
حكيم تيّلى
نازدار احمد جزيرى
بيار جميل محمد امين

ناڤـــەرۆك